

rianski, kateri je pri razstavah težkih in pitanih goved skor vselej prejel prvo premijo, je te premije prejel za Mariahoferska plemena.“ Res, polzko pot hodi vsak, kdor govori o rečeh, o katerih nič ne vé! —

O neki drugi opazki, ki smo jo slišali v občnem zboru kmetijske družbe, namreč o tej, naj se z biki za pleme večkrat menja, ne rečem družega kot to, da bi se ministrov namen, živinorejo zboljšati, s takimi menjavami celó slabo dosegel. Fr. Schollmajer.

Spomini na deželni zbor kranjski.

Ostaja nam po dani obljubi obširniše po stenografičnih spisih naznaniti našim bralcem obravnave o novi postavi zarad šolskega nadzorstva in o postavi zarad narodne ravnopravnosti v šolah in uradnih. Začnemo tedaj

s postavo zarad šolskega nadzorstva.

Nemških govorov ne bomo prestavljali, saj jih tudi treba ni prestavljati, ker to, kar je bistvenega v nemških govorih, pride tako na sitice v slovenskih govorih naših poslancev.

Postavi zarad šolskega nadzorstva je bil dr. Toman poročevalec. — Poslanec Dežman je prvi poprijel besedo; njemu je odgovoril tako-le

poslanec Svetec:

„To se je pač dalo naprej vedeti, da gosp. Dežman ne bode izpustil take lepe priložnosti, da bi ne vrgel kamna po naši narodni duhovščini, in da bi ne razkladal liberalnosti in lepih fraz o liberalizmu. To se je dalo naprej uganiti in slišali smo ravnokar, kako na tanko se je to dopolnilo. Včeraj smo slišali od gosp. barona Apfaltrerna, ki je zagovarjal glas velikih posestnikov; on je rekel, da so veliki posestniki konservativni in da naj se posebno duhovščina naša ogiblje to svojo podporo podreti. Gospôda moja, jaz mislim, da naša duhovščina, ki je slišala danes govor od enega zastopnika velikega posestva, ne bode pričakovala posebne podpore od te strani. (Dobro! dobro! in veselost na levi in med poslušalci.)

Gosp. Dežman je izrekel skrb, da po takem veselju, katero so doživeli nekteri na Kranjskem, da je padel konkordat, vendar naše ljudstvo pride pod duhovsko oskrbnitvo. Meni je žal, da gosp. Dežman, ko je izrekel to tožbo, ni dokazal, pod kako oskrbnitvo in zakaj zopet pod duhovsko? Če človek pregleda postavo, ktera leži pred nami, mora se prepričati, da nismo v odboru v ničemur pomnožili duhovskega zastopa pri šolskem nadzorstvu, ampak da smo jih le toliko pridružili, kolikor jih vlada sama predlaga. Ako bi tedaj res nova postava stavila ljudstvo pod duhovsko oskrbnitvo, je tudi ravno tako vlada kriva, ki je postavo predložila, kakor odbor, ki je to postavo pretresal. Naj to malo bolj na tanko pojasnim.

Kar se tiče krajnega šolskega sveta, ima po vladi priti v ta svet en duhoven in ravno tako po naši postavi; le v tistem primerljeju, ko bi se utegnili primeriti, da pod eno šolo spada več fará, dovoljeno je tudi fajmoštom vseh teh fará stopiti v ta svet. Ali takih primerljejev, moja gospôda, je zdaj na celem Kranjskem tako malo, da jih lahko na prste preštejemo, in ako je zdaj takih primerljejev, v nekih letih gotovo prestanejo, ker vemo, da se meri na to, da vsaka fara dobi svojo šolo. Tedaj je to, mislim, jasno, da v krajni šolski svet nismo deli več duhovnov, kakor vlada. En duhovnik mora vendar biti; to tudi postava zahteva, in jaz mislim, če do tega pride, da bi v našem ljudstvu duhovnik ne imel nobene besede več govoriti, da bodo to žalostni časi, in jaz si ne želim takih časov doživeti. (Dobro! dobro! na levi in med poslušalci.)

Kar se tiče kantonskega šolskega sveta, je zopet predlagala vlada za vsako versko spoznanje enega zastopnika; tedaj se vlada ni spotikala nad tem, da bi v ta svet prišlo več duhovnov, in mi, ker pri nas nimamo več raznih ver, smo vzeli dva duhovna, tedaj mislim, čisto po misli in tendenciji državne vlade. Tedaj tudi, kar se tega sveta tiče, mi nismo več duhovnov noter silili, kakor toliko, kar je mogoče po vladinem predlogu.

Kar se pa tiče deželnega šolskega sveta, nismo čisto nič premenili in smo pri tem ostali, kar je vlada svetovala. Dva duhovna je vlada svetovala, in dva je tudi odbor obdržal. Tedaj gospôda moja, kje je zdaj tisto stavljenje naših šol pod duhovsko oskrbnitvo?

Zdaj pa premislite razmero glasov. V ljudski šoli bode sedel en duhoven kot zastopnik duhovskih obzirorov, potem so učitelji, namreč svetovnih in verskih predmetov, to sta učitelj in katehet, in razun tega pride iz občine 2 — 5 mož, katero število ima vselej uganiti kantonski šolski svet; tedaj, gospôda moja, so svetovni notri v večini. Dva sta duhovna, in vsi drugi, to je, 3—6 so notri svetnega stanú. Tako jaz mislim, da dva proti 3—6 nimata nobene prevage, in da tedaj tudi to ni res, da bi tukaj duhovniki tako moč imeli, da bi tako rekoč pod oskrbnitvo mogli staviti celo šolo.

Kar se tiče kantonskega šolskega sveta, sta v njem samo dva duhovnika; nasproti je notri c. k. kantonski predstojnik, dva moža učiteljskega stanú, in dva zastopnika dotičnega okraja; tedaj spet dva duhovna proti petim neduhovnim. Kako bo tedaj tukaj prevaga duhovskega stanú, kako kdo to izreči more, jaz tega zapopasti ne morem. (Dobro! na levi in med poslušalci.) In zadnjič v deželnem šolskem svetu, tukaj, gospôda moja, sta spet dva duhovnika, nasproti pa stojijo: deželne vlade predsednik, potem referent šolskih reči, deželni šolski inspektor, dva uda deželnega odbora, in zadnjič dva uda učiteljskega stanú. Gospôda moja, spet dva duhovna proti sedmim neduhovnim. Kje je potlej duhovsko oskrbnitvo? naj pové, kdor vé; jaz ne vem. (Dobro! dobro! na levi in med poslušalci.)

Gosp. Dežman dvomi, ali ima naša duhovščina kaj zasluga, ali prav za prav ne dvomi, ampak naravnost reče, da nobenih zaslug nima, temveč, da duhovstvo zadržuje napredek naših šol. Jaz bi vendar želel, ko je Dežman od teh okoliščin govoril, da bi nam bil en malo bolj na tanko razložil in v praktičnem življenji dokazal, ali res duhovstvo zadržuje šole, ali ne. Jaz sem tudi to reč s pozornim očesom gledal in mnogo let sem obračal pozornost na šolske reči, ali meni se je vedno dozdevalo, da ne duhovstvo, ampak da vlada in birokracija ste bili veliko večji zadržek šolstvu, kakor duhovstvo. (Živahna pohvala na levi in med poslušalci.) To hočem precej dokazati.

Prvič vprašam, kdo je dajal šolske postave, od koga je tisto, kar se imenuje šolska ustava (Schulverfassung)? Ali ni od vlade? Ali ni imela vlada vse postavodajstvo zastran šol v svojih rokah? Ali je mogoče bilo, duhovstvu drugače delati, kakor tako, kakor so postave pisale? (Čujte! čujte! pravo! — na levi in med poslušalci.)

Drugič, gospôda moja, kdo je postavljaj učitelje? ali jih ni zopet vlada postavljala, ni vlada dajala dekrete tistim, ktere je postavila za učitelje?

Tretjič, ali ni vlada nadzorovala šol, in imela najvišega nadzorstva nad njimi? Gospôda moja, da boste prevdarili, kako je vlada imela vse v rokah in tudi v tej reči tako presilno moč, da je duhovščina čisto zadej ostajala, vas opomnim samo tega, kar smo doživeli v našem novejšem času. Poprejšnji naš gospod državni namestnik baron Bach je bil enkrat te misli, da naša

duhovščina ni taka, kakor bi mogla biti, in kaj je storil? on je prvič po svoji volji dekane, ki so bili šolski nadzorniki, odstavil; on je učitelje, ki mu niso bili po volji, prestavil, celó odstavil; on je naravnost zagrozil tukajšnjemu knezoškofjskemu konzistoriju, da, ako ne bode tako, kakor on hoče, on mu vzame vse šolsko področje. (Dobro! dobro! smeh na levi in med poslušalci.) Vprašam vas, kdo je imel govoriti v šolah? Ali ne sama vlada? sama c. k. vlada, a duhovščina je bila tista, ki je le zvrševala to, kar je vlada ukazovala.

In, gospôda moja, ako bi bila res duhovščina v tej reči napačna, ali ni mogla drugemu vodstvo šolsko izročiti? Ako pa tega ni storila, kako bomo dolžili tiste, ki niso imeli drugzega opravila, kakor vladine ukaze izvrševati!

Jaz mislim, da to ne velja.

Gosp. Dežman, se vé, je šel nazaj v stare čase (veselost na levi in med poslušalci) in pobral po vseh kotih, kar je našel pri duhovščini nasprotnega šolstvu. Gospôda moja, ko bi jaz hotel nazaj hoditi v stare čase in jih meriti po današnji meri, bil bi tudi drugih stanov našel in vam vedel kaj posebnega povedati. (Pravo! veselost na levi.) Da ne bom daleč segal, gospôda moja, vas opomnim samo tega, da je komaj preteklo 200 let, kar so copernice sežigali. (Smeh.) In teh sodbá niso delali duhovni, ampak svetovni sodniki od cesarja postavljeni. (Dobro! dobro! gromoviti smeh tudi med poslušalci.) Te sodbe so potrjevali od najnižje do najvišje stopinje. Gospôda moja, tako je bilo nekdanj, in ako so duhovni v tistem času trpeli pod neugodnostjo časa, niso bili tega sami krivi, ampak čas; in ako hočemo na-nje kamnje metati, moramo jih pobrati in tudi po drugih vreči.

Gosp. Dežman je na dalje trdil, da naše šole so bile prav dobre, v boljem stanu, dokler je g. dr. Močnik bil v naši deželi; potem pa so jele nazaj iti. On je rekel, da sploh vseh duhovnov ne zametuje, ampak, da nekteri so mu všeč (veselost tudi med poslušalci), da ima nekoliko prijateljev med njimi. (Smeh na levi in med poslušalci.) Meni se zdi, gospôda moja, da so ravno tisti njegovi prijatelji, ki imajo zdaj najvišje nadzorstvo naših šol v rokah (dobro! dobro! in veselost), in jaz mislim, da ne na druge duhovne, ampak, če gré tukaj kaj napek, če se tu kaka krivica godi, naj bi se on oziral na svoje prijatelje. (Dobro! gromoviti smeh na levi in med poslušalci.)

Gosp. Dežman je na dalje razkladal, kako je naša dežela v šolstvu potem za vsemi drugimi zaostala, še celó za Krško škofijo na Koroškem, za Sekovsko in Lavantinsko na Štajarskem in celó za tirolsko deželo. Gospôda moja, jaz mislim, da je tukaj gosp. Dežman ravno prav slab primer vzel, in posebno, ko se je oziral na Tirolsko; zakaj, on ko liberalec, nam drugače rad očita, da smo preveč klerikalci (veselost na levi in med poslušalci), in ako, gospôda moja, vendar vkljub vsemu temu so na Tirolskem dobre šole, in kakor nam je on na karti pokazal, je tam največ šol, tak bi že moral iz tega samega sklepati, da niso duhovniki, niso klerikalci krivi, če so šole slabe, ampak kdo drugi. (Dobro! dobro! na levi.)

Pozabil sem še povedati poprej en vzrok, da so naše šole tako slabo napredovale in tako slab sad rodile; in ta vzrok je bil ravno en tak, ki je prihajal od vlade, ki je tako rekoč navdihoval vse naredbe zastran šol, to je bila želja, našo deželo ponemčiti. (Res je to! dobro! veselost na levi in med poslušalci.) To je bilo krivo, gospôda moja, da naše šole niso imele nobenega napredka, in med ljudmi tudi nobenega spoštovanja, nobenega kredita. Šole so bile pri nas vravnane tako, da so bile samo učilnice za nemški jezik; kaj je bil

nasledek tega? Da se v njih noben ni naučil ne nemškega jezika ne domačega, pa tudi nobene druge reči ne, tako da, ko je stopil iz šole, ni vedel drugzega, kakor nekoliko nemških besed, ki je v kratkem času popolnoma pozabil; in kdor je bil posebno prebrisan, temu je ostalo to, da je znal svoje slovensko ime z nemškimi črkami zapisati. (Gromoviti smeh na levi in med poslušalci.) To je tista izvrstnost naših prejšnjih šol, to je pa tudi pravi vzrok, da naše šole niso napredovale, ne pa duhovščina, ker je znano, da so se šole še le v najnovejšem času in to ravno po duhovščini uravnale tako, kakor morajo biti, na narodni podlagi.

In ozrimo se zdaj nekoliko po deželi, pogledjmo take narodne šole, kako lepo znajo otroci, ki obiskujejo zadnje šole, brati, pisati, znajo skladati pisma, se učé sadjereje in sviloreje. Gospôda moja, še take šole so, kjer se učijo geografije, kmetijstva; lahko bi povedal z imenom take šole, če se hoče kdo prepričati, in jaz bi res gosp. Dežmanu svetoval, naj na priliko pogleda Št. Viško šolo na Dolenskem pri Zatičini, ki je prava šola na narodni podlagi (klic na desni: nemške. Dr. Toman: tudi na Preski! Veselost med poslušalci), in komu se imamo mi zahvaliti, da so se naše šole vkljub vladinem ukazom in vkljub vladinim postavam tako na bolje predrugačile, nikomur drugemu, kakor naši duhovščini, in ako dandanašnji šole napredujejo, je to edina zasluga naše duhovščine. (Klic: res je! dobro! na levi.)

Se vé, gosp. Dežman je rekel, v naših šolah se le slovensko odgojuje; al bati se je tega, da bi se ne odgojevali slabi Avstrijanci in ne najpred človeki.

Gospôda moja, jaz mislim, da ravno tisti, ki pri nas delajo za narodnost, delajo tudi za Avstrijo (dobro! dobro! na levi in med poslušalci) in jaz se vjemam popolnoma z gospodom, ki je rekel, da tisti, ki so pri nas poslanci nemške vere, ki po sili hočejo naše ljudstvo izkoreniniti in iz nas Nemce napraviti, ne delajo za Avstrijo, ampak za koga drugzega — na severu. (Gromoviti dobro-klici na levi in med poslušalci.)

Gosp. Dežman je tudi rekel, da pri nas se že v šolah vcepljuje neka narodna sovražnost. To, gospôda moja, bi bil moral gosp. Dežman dokazati (klic: se ne more!), ali tega ni dokazal in jaz mislim, da se v naših ljudskih šolah ne uči nič drugzega, nego kar se ima učiti. Otroci ljudske šole so pač še malo za to, da bi razločevali, kaj je narod. (Klic: nemškutarji.)

Gospôda moja, jaz vam bodem pa eno drugo povedal; jaz poznam eno koterijo v Ljubljani, ki z vso silo dela na to, da se sovražimo, da se Nemci ali Slovenci v kranjski deželi grdo gledamo. (Dobro! dobro! na levi in med poslušalci.) Kdor bere „Tagblatt“, ta se vsaki dan lahko prepriča. (Dobro! dobro! gromoviti smeh na levi in med poslušalci; deželni glavar zvoní.)

Gosp. Dežman je tudi nekoliko hotel krhati podučevanje naše duhovščine v teologiji, in njemu se ne zdi prav, da se tako zaklepajo in da se notri po svojem svetem poklicu in svojih potrebah podučujejo. Jaz mislim, da to z nižimi šolami pač nima nobene zveze; če se duhovščina pripravlja za to, kar jej je vedeti in znati treba za nje poklic, to je njena reč; pri vsem tem pa sem trdno prepričan, da imajo duhovniki, katerim je vlada izročila obilno ljudskih in viših šol, čeravno so bili v teologiji in zaprti, brez dvombe še zmirom več sposobnosti, kakor drugi učitelji ljudskih šol, ki niso bili v teologiji.

Gosp. Dežman nazadnje pravi, čas zahteva emancipacijo, emancipacijo od vseh kast, bodi-si vojaških, bodi-si birokratičnih, in tedaj tudi od duhovščine. Jaz nikdar nisem bil nasprotnik emancipacije v svojih mejah, ampak tukaj se le čudim, ko nam gosp. Dežman

emancipacijo svetuje in pridiguje, zakaj se on sam, zakaj se njegova stranka ne emancipira ravno od birokracije. To je vendar jasno, da bi njegove stranke že ne bilo, ako ne bi imela podpore od birokracije, in če jo birokracija zapusti, je ta stranka danes proč. (Sme.)

Tedaj, gospôda moja, kdor hoče druge popravljati, naj začne najprej sam pri sebi! (Klic: Tako je! veselost na levici.)

Sploh je današnja postava tako zmerno izdelana na vse strani, in vsakemu je zavarovana njegova pravica, kar je po natori in pravici imeti mora; ima je duhovščina, ima je šola in občina; in delili smo vladi pravice v obširni meri, tako, da, ako bo svojo dolžnost vsak zvrševal, bo ta postava zadostljiva na vse strani, in popolnoma primerna našim okoliščinam. Zatoraj vam svetujem sprejeti jo popolnoma tako, kakor jo odbor predlaga. (Drugi pot nadalje.)

Slovensko slovstvo.

* „Tabor pri Šempas-u“ je naslov knjižici, ki je ravnokar na svetlo prišla in obsega popis vsega, kar se je pred, med in po taborji godilo; ponatisnjeni so tudi vsi govori. To je spominek na tabor in nadjati se je, da si ga omislijo vsi, ki so se taborja vdeležili, pa tudi taki, ki niso bili zraven. Knjižica obsega 2½ pól in velja samo 20 soldov. Dobiva se pri gosp. Ernestu Klavžarji, deželnem uradniku.

Mlademu pevcu.

Spisal Franjo Zakrajski.

Soveta me prosiš? — svét ni drag;
 Tedaj poslušaj, i bodi jak.
 Ti praviš, da zbral si poetski stan;
 (Namen je lep i slavnoznán.)
 Tak zmožil, prijatel, si žlahne čete,
 Ki že pri nas so nepreštete;
 A vedi, bridkosti, nadloge nove,
 Naložil si na-se nove svetove.
 (Atlant pa le enega komaj je nosil,
 Ter je v težavah Herkula naprosil!)
 Ak nisi pomislil na svoje pleče,
 Na hrbtovo trdnost i krepke meče,
 Ak nisi — ta dobri svét ti je dan —
 Dokler je še čas, le z liro na stran!
 Ker tako blagó, tak dé prislovica,
 Ne služi vsacemu, dem ti v lica.
 Če kos si pa teži, s pestjó po klopi,
 Pa koj pogumen na prste stopi —
 Da kritika zraven se ne pozabi,
 Presodim te še, ak se ti ne gabi.
 Ti prašaš: alj so kaj za rabo
 Te pesmi tvoje, ke imam pred sabo?
 „Triglav“ — to pesem je prva. „Triglava“
 Opeva jih mnogo, sem spada tudi „Sava“
 (Ker v pesmah života kakor osebi,
 Zato: „Triglava“ v pesniški potrebi.)
 Glej, misli stojé ko po sili; izklici
 So stari ko prah na polici.
 Originalnega nič, i vsednje
 Je vse, tak prvo kakor poslednje,
 Beseda, tud s'jajna, je lahka ko veša,
 Ak manjka jej jedra, ki koj se pogreša.
 Nečutene fraze, s klicaji na konci,
 Prikazni so enake, ko lise na solnci.
 I zraven vse polno v teh pesmah sploh
 Prebridkih je: „jojmene, ah, i oh!“
 Kompaktno, že djal bi, glej to je stoletje,
 Tožiti mu samo, je prazno početje;
 Marveč družiti v lepo celino
 Kamenom tud resnim gré jasno milino,
 Tak naga ne pride bridkost na dan,
 Ker skrije lahkote jo pajčolan.
 Situacija, gib: to boče ti v prid,
 Živost i občut i lep kolorit,

I zraven v logičnem nemladoletnost,
 Pa tudi v fizičnem čista verjetnost.
 Prostost pevcu! Kaj njemu pravila!
 Ne spodrezujte mu silnega krila!
 Tak v sveti jezi truma kriči,
 Ker kolje še vedno resnica v oči.
 Prijatel, ne slušaj jih! Ravno prostost
 Ti dajo pravila i učenost.
 Preskušnje so težke, da prideš v svetišče;
 Ker kakor povsod, ta najde, kdor išče.
 Sijajni zgled, pa um i narava
 Naj bodo ti tukaj učilnica prava.
 Naj zdirja ti Pegaz v liričen skok,
 Govor naj vali se ko hudi iztok,
 Po planem, po strmem pené se čez skalo,
 Ne boj se; mogočno bo tvoje brzalo;
 Saj skušnja uči, da mojster je ta,
 Kdor stisne v meje presilo duhá!

Kratkočasno berilo za zimske večere.

Pismo gospé doktorice Lilienweis-ove iz B. svojemu možu, državnemu poslancu na Dunaji.

Preljubi mož!

Že je menda čas, da se vrneš domú. S pisarnico Tvojo nič kaj dobro ne gré! Res, da 10 gold. dníne dobivaš vsak dan, al 20 gold. jih gré tudi vsak dan rakom žvižgat. Nihče več se noče pravdati, kar Tebe ni domá. Kaj neki počneš, ljubi mož! na Dunaji, saj si peto koló zunaj, kakor je to Tebi in meni znano. O davkih se bodo ministri že sami pogodili; zavolj tega vas tako tam ne potrebujejo. Opozicije delati pač ne moreš, kakor Te to o meni sami lastna skušnja dovolj uči. Ti si premehkega srca. K vsemu z glavo kimati, to Ti je tudi domá mogoče; glasovati pa moreš tudi po pošti, le 5 soldov za to potrosiš, ostane Ti pa še 9 gold. in 95 soldov dobička, kar bi Tebi koristilo pa tudi Tvoji ženi, ki sicer ne hrepení po dobičku. To Ti povem in Te srčno pozdravljam. Tvoja

Evlatija Lilienweisova.

Pripis. Prinesi mi dvoje kit iz ponarejenih las; na Dunaji jih lahko kupiš.

Po dunajski „Gemeinde-Zeitung.“

To pismo jasno kaže, kako izvedene in praktične so nektare žene! Istrijanec.

* Železnice celega svetá dandanes prevozijo v enem dnevu blizo 27 milijonov centov blagá in 3 milijone ljudi; oddajajo po telegrafu vsaki dan 58.000 telegramov in 4 milijone pisem; prislužijo pa z vsem tem vsaki dan 8 milijonov goldinarjev. Za to opravilstvo je vpreženih 40.000 hlaponov in en milijon in 200.000 vóz; en milijon ljudi ima ž njimi opraviti.

Dopisi.

Iz Velikovca na Koroškem 7. dec. † (Učiteljsko društvo; premije bikom; nesreča.) Pretekli teden so se tu zbrali vsi učitelji naše dekanije, da bi svoje društvo spreobrnili v podružnico koroškega učiteljskega društva. Po kratkem nagovoru so se volili predsednik, podpredsednik in zapisnikar; za prvega je bil izvoljen J. Zima, za družega A. Pepevnik in za tretjega A. Drevo, vsi učitelji na velikovski glavni šoli. Prihodnji shod bo v Grebinju. Namen mu je, kakor do zdaj, izurjevanje ne samo v pedagogiki, temuč tudi v petji, telovadbi in stenografiji; to poslednje bode predsednikov posel. — Ob velikem sejmu 30. novembra so se premije delile bikom; prignalo se je okoli 50 živine, posebno pincgavskega in mólthalskega plemena; prejeli so pa premije le trije. — V naši okolici se je nedavno zgodila v neki kovačnici grozna nesreča. Kovač je namreč brusil orodje in njegova žena mu je pri tem

premnoge gozdne živali, različno gozdno orodje, lesovje in razne druge stvari, ki se pri gozdarskem poduku potrebujejo. V botaniškem kabinetu je gosp. profesor na kratko, a jako zanimljivo govoril o rastlinoslovji, pri katerem nam je s povekšavnikom (mikroskopom) razkazoval lesno lakno (Holzfaser), gobe in prhnjenje lesa. Po končanem nauku smo šli na botaniški vrt, v katerem se nahaja 360 plemen raznega gozdnega drevja in pa precej prostorna, prav lepo vredjena drevesnica. — Ko smo se naposled z dobrim avstrijskim vinom nekoliko okrepčali, podali smo se zopet nazaj na Dunaj.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini na deželni zbor kranjski.

0 postavi zarad šolskega nadzorstva

na dalje.

Govor poslanca dr. Coste se je glasil tako-le:

„Prav na tanko je odgovoril že moj predgovornik gosp. Svetec temu, kar je gosp. Dežman danes „tako lepo“ povedal (veselost); jaz bodem dostavil le nekatere faktične opazke, da, če se bodo brali naši stenografični spiski, se ne bode mislilo, da bi to res bilo, kar gosp. Dežman pravi.

Prva opazka gré besedi gosp. Dežmana, češ, da je tudi naša dežela s posebnim veseljem sprejela sklep državnega zbora, da propade konkordat. Gosp. Dežman tem svojim besedam sam ni verjel (smeh), zakaj on dobro vé, da ravno iz naše dežele je šla peticija z mnogimi podpisi na državni zbor zoper to, da se raztrga konkordat. On se morda spominja na to, da, ko so eni klicali na dan, da naj se zvečer razsvetli ljubljansko mesto, je lahko bilo šteti tista okna razsvetljena, in da morda nobene noči tako temne v Ljubljani bilo ni, kakor tista razsvetljena noč (dobro! dobro! smeh).

Na tanko je že pokazal gosp. Svetec, da predlog šolskega odbora ne stavi šole pod klerikalno oskrbnitvo; na tanko je to dokazal, in jaz mislim, da bo priložnost to tudi še bolj na tanko izpeljati. Jaz ne tajim, da ima morda potlej naša duhovščina tudi kak upliv na šole; al to je naravno in našim okoliščinam primerno.

Gosp. Dežman je rekel, da mi nimamo nobenega posebnega vzroka zaupati naši duhovščini, in da bi to nam na tanko dokazal, popisal je životopis enega idealnega duhovnika kranjskega. Mi smo od njega slišali, da on nima nobene boljše izreje, kakor da je na gimnaziji, potlej pride v teologijo, in ko neopresbiter gré na deželo. Jaz moram vendar le vprašati, kaj da misli gosp. Dežman, da je boljša izreja, kakor ona na naši gimnaziji; ali imamo boljših srednjih šol, ali imamo drugih šol, ali pridejo tisti, ki stopijo na vseučilišče, iz družih šol kakor iz gimnazij?

Gospôda moja, kaj je „izreja.“ Izreja je tudi dandanes dvomna: izreja v pravem pomenu, in tista socijalna izreja, ki je navadna v javnem življenju. Imamo zatoraj ljudi, ki morebiti nikdar niso šole videli, ki so se morda domá sèm ter tje kaj naučili, in, kakor smo slišali, imamo ljudi na veliki uradniški stopinji dosihmal, ki niso nikdar šole videli, morda tudi nič posebnega ne znajo, pa vendar imajo tisto izrejo, katero zahteva socijalno življenje, katero si pridobi po čitanji liberalnih časnikov. Ali je to izreja človeka, kteremu se mora v resnici zaupati mladina? ali je tista izreja za javno in socijalno življenje res edina, ktere potrebuje duhoven?

Največi filozofi od starih Grkov naprej do Kanta niso imeli prav nič te omike, in vendar so prvi možje, ki so živeli. Tedaj, kar zadeva tisto izrejo, ta je dvom-

ljive cene, in jaz mislim, da naši duhovniki, kar jim je treba vedeti, to vedó, in v katerih rečéh jim je treba izrejenim biti, v tem so izrejeni (dobro! dobro!).

Gosp. Dežman se je sklicaval na shod naših ljudskih učiteljev. Jaz njega nisem videl v tem shodu, in ne vem, ali govori iz lastnega prepričanja ali po svojih prijateljih, ki so tam bili. Jaz sem pa sam pričujoč bil, in jaz napak ne sodim, če rečem, tej ideji, katero je gospod Dežman tukaj izrazil, o shodu kranjskih učiteljev ni bil dal nobeden podpore. Naši učitelji dobro vedó, kaj je treba, in hodijo z roko v roko z našo duhovščino.

Da bi kratil naši duhovščini zasluge za naše šole, je povzel iz Helfertove knjige nekatere anekdote in nam jih je danes bral. Take anekdote, take posebne stvari vendar niso v stanu nam zgodovinsko izkazati zasluge, in prav lahko je takih pravlic vloviti; zakaj ni povedal zgodovine naših šol naprej od časa Marije Terezije do istega časa, ko je grof Thun ministerstvo nastopil? Jaz nisem pripravljen na to, da bi danes statistično dokazal, koliko zaslug ima naša duhovščina za šole; kdor bere oficijelni list ljubljanski, lahko vsako leto vidi, koliko zaslug si pridobi naša duhovščina vsako leto v šolskih zadevah, in kako si vsako leto pridobi tudi zahvalo od vlade.

Tedaj je jasno, da je naša duhovščina gotovo hvale vredna v zadevah šolstva, sicer pa so meni živeči izgledi več vredni kakor vsi pergamenti in kakor vse knjige, in takih izgledov pa imamo zadosti in tudi v naši sredi. Le glejte na tistega prečastitega poslanca, ki zarad zaslug šolskih cesarski križ na prsih nosi. (Dobro!)

Gosp. Dežman je tudi govoril o naših provizoričnih (Nothschulen) šolah in je rekel, da so v resnici „Nothschulen“, ter je mislil, da so zarad tega „Nothschulen“, ker se slabo opravlja šolska služba v teh šolah. Jaz pa rečem, se ve, da so v resnici „Nothschulen“, pa ne po Dežmanovem smislu, ampak ker pričajo in kažejo, ker je naše ljudstvo preobloženo z davki tako, da ne more zidati šol, in zarad tega smo hvaležni duhovščini, da so napravili take „Nothschulen.“ (Dobro! dobro!)

Kako pa da je z zidanjem šolskih poslopij, to se bode razvidelo iz poročila deželnega odbora, ko bode izročil prošnje, ki smo jih prejeli od občin, ktere zahtevajo zarad šol 150 odstotkov doklade. (Čujte! čujte!) Prosim vas, gospôda moja, mi vemo, kako obložen je kmet, in kako sploh je kranjska dežela preobložena z davki; vprašam vas zdaj: kako je mogoče šole zidati, če ni denarja za živež in potrebne materialne reči?

Gosp. Dežman je v svojem drugem govoru tudi rekel, da zarad tega se mu zdi, da mora ves drug duh veti zdaj iz postave predložene po šolskem odboru, kakor iz predloga cesarske vlade, in zarad tega se je sklicaval na to, da šolski odsek je popustil vse tiste posebne opazke, ki jih je imel predlog vladini o izraelcih in protestantih. Gospôda moja, da smo tisto popustili, se meni zdi prav naravno; izraelcev cela dežela nima, protestantov imamo, pa ne toliko, kolikor jih zahteva vladni predlog, da bi bili samostojno zastopani v okrajnem zboru. Tedaj ni mogoče, da bi se to odobrilo, saj je vlada sama predlagala, da le tiste cerkve ali vere imajo biti zastopane v okrajnem svetu, ki imajo najmanj 500 duš v eni občini. Tega na Kranjskem ni zdaj in ko bi postave dali za razmere, katerih ni na Kranjskem, zarad tega nam ne more nobeden očitati, da smo protestantom kratili kako pravico, ker, če bi bili tudi ostali pri predlogu vladinem, ne bi bila nič drugačna, kakor je zdaj. In tako menim tudi jaz, da šolski odsek ni lahkomišeln, kakor mu je očital gosp.

Dežman, ampak z dobrim prevdarkom, in gledé na razmere naše dežele izdelal postavo tako, da z dobro vestjo moram reči, če se potrdi ta postava, se našim šolam nova in dobra podlaga naredi. (Dobro! dobro!)

(Dalje prihodnjič.)

Slovansko slovstvo.

* **Istran**, to je, národní koledar za godinu 1869. Sostavio Franjo Ravnik. — Tako se zove prvi koledar namenjen našim bratom v Istri, ki ga je natisnil J. Blaznik v Ljubljani. Po navadni pratiki razun 70 narodnih prislovic, ki jih govori narod po Istri, Dalmaciji, Hrvaškem, Srbiji, Črni gori, Bosni in Ercegovini, in nekoliko basen, obsega ta koledarček zdravstvene in gospodarske poduke, vse na kratko pa dobro. — Naj bralcem našim iz basen podamo eno za poskušnjo v opomin; — imé jej je „Lav (lev) i lesica.“ Lav se svadi sa četvero medvedi. Ali ovi biahu liepo složni, i lav se je bojava naskočiti jih. Zato šalje lesicu k njim, da jih svojom lukavom mudrostju svadi. Dugo je nestalo lesice, ali napokon se lje povrati. Lav ju upita: „kakove glasove mi nosiš, su li medvedi još složni?“ — „O slogi nejma više govora, odgovori lesica, posijala sam medju njih sjeme nesloge, a nesložni neprijatelji su već i predobljeni; naskoči jih dakle, tvoji su!“ — „To je pravo, reče lav, ali kako onda ako se opet pomire?“ — „Ništa zato, odgovori lesica, jerbo zakrpan opanak nije nikad više nov.“ — Bratjo! Ljubimo se i budimo složni; čuvajmo se onih, koji siju medju nas sjeme nesloge — jedanput nesložni, za uvijek smo propali!

* **Abecednica v podobah in berilo za otroke.** Sestavil Ivan Tomšič, učitelj na ljubljanski c. k. normalni. Dobiva se v bukvarnici Giontini-a v Ljubljani po 12 kr. — Zagledavši to dobro knjižico s podobami smo bili bolj veseli kot da bi bili videli deset drugih knjig, ker to je prva v slovenskem jeziku in živo potrebna otročičem našim, ki se začno brati učiti. Drugi narodi imajo tacih in enacih, s podobami razjasnjenih knjig na cente, ki mladino mikajo in jo vabijo k branji koristnih reči. Še stari gledamo radi podobe (slike), kaj ne bi mladina gledala rada „pildkov“! Gosp. Tomšiču in Giontini-u gré tedaj za to malo stvarco velika hvala. Nadjamo se, da ne ostaneta le pri tej začetnici, marveč da se lotita še drugih, pa v podobah ličnih, kolikor je za nizko ceno mogoče, da z naukom se vadi tudi dober okus.

* **Slovenski Glasnik**, popuščen po gosp. prof. Janežiču, bode ob novem letu začel izhajati v Mariboru pod vredništvom gosp. Jurčiča.

Kratkočasno berilo za zimske večere.

Cerkev božjega groba v Jeruzalemu.

Malarija njene kuple je dovršena. Francozki umetniki so v 6 mesecih pomalali 1200 štirjaških metrov (1 francoski meter je nekaj čez 3 dunajske čevlje). Načrt vsemu je naredil slikar A. Salzmann, in reči se mora, da ga je stal mnogo truda in premišljanja, ker ni smel va-nj vplesti niti znamenj (simbolov), niti podobščin (figur), niti napisov — vendar pa je moral držati se zloga (stila) 12. veka. Zarad tega je načrt sestavil iz samih cvetličnih vencev, kakoršni se nahajajo v stavbah v času križarskih vojsk. Vsa sestava je jako olikanega okusa, barve se kaj lepo vjemajo. Vrh kuple je predrtno; svetilnica njena (laterna) je 3 metre (čez 4 dunajske čevlje) visoka, njen premernik 5 metrov dolg; močan pa je tako, da nosi visoki, debelo pozlačeni križ.

V znožji kuple od znotraj je galerija okoli in okoli; v 20 rdeče zmalanih nišah (zdolbinah ali jamah v zidu) po pet zlatih svetilnic visi na zlati podpori. Teh 100 svetilk je podarila ruska država. Niše se ograde s pozlačenim omrežjem. Novi 5 metrov visoki zidni venec, na katerem sloni kupla, se pa zmala še tedaj, ko se zedinijo vlade, ki so si zarad te cerkve prišle navskriž. Ko se zvrši še to delo, prekrasna bode krogline okoli kapele božjega groba.

Dopisi.

Iz Trsta. U. — 29. dne u. m. so imeli Svetoivanci malo besedo za svoje domače. Prišlo pa je tudi iz Trsta mnogo gospôde, ker je izvedela, da se bode spet igrala Vilharjeva igra: „Slep ni lep.“ Vsi igralci so izvrstno igrali. Pri tej besedi pa so pokazale še posebno svetoivanska dekleta, da so vrle Slovenke; pele so na odru Vilharjevo „Slovensko dekle“ prav dobro. Drugo dekle je imelo sledeči govor: „Presrečno Vas pozdravljam slovenske sestre in slovenski bratje. Temu kraju se tedaj pravi čitalnica. — Ko smo dekleta nedavno slišale, da se pri sv. Ivanu napravi čitalnica, gledale smo debelo, kakor da bi nam kdo pravil o turških vaséh. Pozneje smo mislile, da bode tukaj dvorana, kjer se bode le jedlo, pilo in plesalo, pa tudi drugi so to mislili in še zdaj mislijo. Zarad tega so povzdignili glas rekoč: saj se že tako dosti greha godi, zdaj pa zarad čitalnice in v njej se ga bo pa še več! Še celó naše laške gospé, katerim povemo, so nas zarad naših vrlih slovenskih bratov, kateri so čitalnični udje, psovale in zasramovale — vrh tega pa tudi žugale, da nam ne dadó več perila. Pravo slovensko dekle in slovenska žena se pa tacega žuganja ne ustraši. Lahko taki gospôdi rečemo: Ne bojte se ne, da vam bomo vaše perilo s slovenskim duhom pokadile, kajti me čislamo duh slovenski, in škoda bi bilo za-nj. Kar nam pa denarja daste, ne daste ga nam zastonj, ampak zaslužimo ga pošteno in trdo. Onim pa, kateri se bojé pregreh, rečem le to: Ne dajte se za nos voditi, vpišite se v čitalnico, in videli boste, da se tukaj vse pošteno in na postavni poti ravna, tako, da se ne žali ne bližnji ne Bog. Može in fantje hodijo le-sem brat časnike in bukve, in se pošteno veselijo, me dekleta in žene pa, da se v poštenem imenu veselimo in marsiktero milo slovensko pesem peti naučimo namesti laških, s katerimi smo se dozdej pačile. Ostanimo toraj od zdaj dalje zmerom in do konca svojega življenja zveste hčerke matere Slave! Našo čitalnico pa in tiste može, ki se za-njo trudijo, Bog živi!“ — Tako je govorilo dekle, ter pokazalo, da tudi ženski spol gori za narod naš. Živile vrle Slovenke! — Svetoivanski pevski zbor je pel „Primorsko“ in posebno „Sablenska brušena“ tako izvrstno, da se, kar se teh pesmi tiče, lahko meri z najboljšim zborom. Deklamoval je neki mož Vilharjevo „Kmet“ tako vrlo, da ni bilo pred konec ploska, dokler je ni še enkrat deklamoval. Slišal sem, da se zdaj učé Vilharjevo opereto „Jamska Ivanka“. Ne dvomim, da jim tudi ta pojde od rok. — Svetoivanska čitalnica bode živela, da si tudi ima nasprotnike, kateri le od slovenskih žuljev živé in bogaté. — Živeli vsi vrli Svetoivanci! Ne udajte se!

Slovenja Bistrica. — Novo ustanovljeni čitalnici naši predsednik je gosp. dr. Vošnjak, gosp. Fr. Rajej blagajnik, gospodje: gostilničar Limavšek, koncipient J. Železnikar in župnik K. Cenec pa odborniki.

Iz Idrije. ** — V 59. listu „Tagblatta“ je bilo rečeno, da Kraševci svoje otroke v našo glavno šolo pošiljajo in da trgovci in posebno pa učitelji zavoljo

fesorjev zabilježujejo. Marsikteri učitelj je debelo gledal in se zavzemal, da zamore človek leto in dan toliko pól papirja popisati. Gotovo lep izgled, kaj premore pridnost in marljivost človeška! Mene je posebno zanimala velikanska in prav praktično ustrojena Kniebergerjeva stiskalnica za grozdje (Weinpresse), ki je v nalašč zato priredjenem prostoru postavljena. Ko nas je še gosp. Schellenberg z najboljim vinom, ki ga imajo v ondašnjem závodu, pogostil, odpeljali se smo veseli, kakor še nikoli, zopet nazaj v cesarsko stolicu. — Nekteri učitelji družega razreda, ki so bili pozneje v Klosterneuburgu, so obiskali tudi velikanski sod, ki ne drži nič manj, nego tisoč avstrijskih veder. Eni so se še celó v trebušje tega velikana spravili ter v njem vse pesmi prepevali, med tem da so drugi po pristavljeni lestvi na njegovo hrbtišče zlezli ter se po njem sém in tje sprehajali. (Kon. prih.)

Nove postave.

Posnetek iz nove postave od 5. dne t. m., ktera določuje dolžnosti vojaške službe. *)

I. Kdo mora vojak biti?

Vsak, kdor je za vojaštvo pripraven in ki je v takih letih, ki jih postava za mnogovrstno vojaško službo odločuje. Dolžnost vojaške službe se začne s 1. dnevom prosinca (januarja) meseca potem, ko je mladeneč 20. leto dopolnil, in neha z dopolnjenim 32. letom in sicer tako, da pristojeci armadi ali v pomorski vojski služi 3 leta v redovni armadi, 7 let pa v rezervi, — med brambovci pa ima služiti 2 leti tak, kdor je doslužil predpisana leta v stoječi vojski; kdor pa je iz namestne reserve bil med brambovce vrstjen, ima 12 let med njimi služiti.

II. Kdo se sme začasno oprostiti službe v stoječi vojski, pomorski vojski ali med brambovci?

1. Edini sin očeta, ki si sam ne more ničesar več prislužiti, ali pa edini sin matere vdove;
2. po očetovi smrti edini vnuk starega očeta, ki si sam ne more ničesar prislužiti, ali stare matere vdove, če nima lastnega sina;
3. brat popolnoma osiroščenih bratov in sester;
4. edini nezakonski sin matere, ki si sama ne more ničesar prislužiti.

Vendar sme oproščenje tirjati le oni edini sin, vnuk ali brat, ki je pravi (pristen) sin, vnuk ali brat, ako pa od njegovega oproščenja odvisi živž njegovih starišev, dedov ali sester in bratov in če jih on v resnici tudi živi.

Pod tem pogojem veljá oproščenje kakor pri edinem sinu, vnuku ali bratu, tudi za takega, čegar edini brat ali drugi bratje stojé v redovni vojski ali v rezervi, ali so mlajši od 18 let, ali ki si zavoljo neozdravljivega zmešanega uma ali neozdravljivih letnih bolezni ne more ničesar prislužiti.

Kdor je na podlagi teh določil začasno oproščen, pa mu je šel v pogubo ta vzrok oproščenja ali če neha spolnjevati stavljenе pogoje, tega zadeva dolžnost stopiti v stoječo vojsko, pomorsko vojsko ali med brambovce po razmerah svoje starosti.

*) Nam se izraz „dolžnost vojaške službe“ za „Wehrpflicht überhaupt“ primernejši zdí kakor „brambovska dolžnost“ in po tem tudi „brambovska postava“, ker v narodu živí beseda „brambovec“ le za „Landwehrmann.“ Dostavek „deželna“ bramba v tem ožjem pomenu nič ne premení o tej besedi, sicer bi se „Wehrpflicht“ v splošnem ali širjem pomenu moralo predstavljati v državna brambovska dolžnost.

Vred.

O začasnem oproščenju sodi komisija za novačanje. Proti njeni razsodbi je dopuščena pritožba do ministerstva za deželno vojaštvo; ta pa ima pravico, konečno razsodbo prepustiti deželni vladi. Proti razsodbi te komisije, katero je potrdilo ministerstvo ali deželna oblastnija, ni nobene pritožbe več.

III. Ali se tak, kdor je že doslužil svoja leta, sme še ponuditi za vojaško službo, in kaj mu to koristi?

Kdor je v redovni vojski doslužil, ta sme, ako je za to službo še sposoben, namesti v rezervi, še dalje od leta do leta prostovoljno ostajati v redovni vojski. Dobiček, ki mu iz tega izvira, odločujejo posebne postave.

IV. Ktere pravice si pridobi tak, kdor dalje služi?

Korporali ali feldvebeljni, ki so 12 let — in to najmanj 8 let kot korporali ali feldvebeljni služili v stoječi vojski, v pomorski vojski ali med brambovci, in so lepega vedenja bili, imajo pravico do primernih cesarskih služeb, služeb pri železnicah, soparnih barkah in drugih podvzetjih, ktera podpira država. Kako se to zvrši, določi posebni ukaz.

V. Ali se sme tudi takim, ki niso sposobni za vojaščino, nalagati vojaška opravila?

Taki, ki po telesnih svojih lastnostih niso sposobni za pravo vojaško službo, pač pa za druge službe vojskega namena, kateri se vjemajo z njihovim stanom, smejo se ob času vojske porabiti za taka opravila.

VI. Kdaj se kdo sme izpustiti iz vojske?

Pred dopolnjeno vojaško službo se izpusti iz vojaštva: kdor je bil zoper postavu vrstjen med vojsko, — kdor postane nesposoben za vojsko, — če vojak 1. postane edini sin očeta, ki si ne more ničesar prislužiti, ali matere vdove, — 2. če postane edini sin starega očeta, ki si ne more ničesar prislužiti, ali stare matere vdove, — 3. če mu bratje in sestre osirotijo; in ob času miru tisti za nastopnike vrstjeni, ki imajo najvišjo številko najstarejše vrste, ako kateri predstopnik do konca nabirnega leta stopi v stoječo vojsko ali pomorsko vojsko. Dovernjena njegova služba se všteje nastopniku.

VII. Kaj pa je črni vojski namen?

Črna vojska, kedar jo posebna postava zapové, sme se sestaviti le iz prostovoljcev, ki niso vpisani niti med stoječo ali pomorsko vojsko, niti med deželno brambo. Črna vojska, če se napravi, ima namen, podpirati stoječo vojsko in brambovce, da se brani sovražniku v deželo, ali da se, ako je že pridrl v deželo, vojskuje zoper njega.

Spomini na deželni zbor kranjski.

0 postavi zarad šolskega nadzorstva

na dalje.

Govor poročevalca dr. Toman se je glasil tako-le :

Nadjati se je bilo, da priložnost taka se ne bode izpustila iz rok, kakor je današnja pri posvetovanju postave o šolskem nadzoru, o kateri se more tako liberalno govoriti, kakor je gosp. Dežman govoril in razlagal — duh od razjasnjenega duha — (veselost.) Vendar vse, kar je gosp. Dežman, poslanec velikih posestnikov, tukaj nam povedal, zeló nasproti stoji temu, kar je drugi poslanec velikih posestnikov in sam veliki posestnik povedal nam včeraj. (Veselost.)

Gosp. Dežman pravi, da mi v deželnem zboru ne merimo po tistem merilu, kakor meri vlada o po-

stavi, ktero je ona predložila zastran tega, kako se ima sestavljati krajni šolski nadzor. — Jaz mu rečem, da, ako smo mi kaj pre naredili postavo, od vlade nam predloženo, smo jo toliko in tako pre naredili, da smo dali enako pravico vsem tistim, ki imajo govoriti kaj v šoli, ki imajo ljubezen do šole in otrok, in ki morejo v šolskem svetu po svoji vednosti koristiti šoli. Sicer smo se sploh skrbno držali meje, ki je postavljena v državni postavi od 25. maja 1868. leta. Lahko bodem dokazal, da sta gospoda Dežman in Kaltenegger oba v zmoti in da je v zmoti vsak, ki tako, kakor ona dva mislita, misli in govori, da smo le v enem samem stavku kaj svetovali, kar bi čez mejo državne postave šlo.

Če gosp. Dežman pravi, da je poročilo zelo površno, mu odgovarjam, da je poročilo res kratko, pa vendar vse tisto obsega in vtemeljuje, česar je treba, a več ne, da pa, čeravno je gosp. Dežman dolgo deklamiral, vendar ni nič dokazal. (Smeh.) Kratki, temeljiti govori več dosežejo kakor dolgi, in prepričajo bolj, kakor pa taka lektura, ki toliko časa vzame.

Tri tedna, pravi na dalje, je bila ta postava v odborovih rokah in hoče kriviti nektare poslance od naše stranke, da niso delali dosti. Kaj more naša stranka za to, če odborniki njegove stranke niso pogosto hodili v odbor; naj bi njim očital, da so izostajali od sej, in da zaradi njih poprej ni mogla ta postava priti na rešitev.

Gosp. Dežman je klical nam zastopnikom, ki smo sedeli v državnem zboru, naj vprašamo svojo vest, ali smo ravno tako, kakor govorimo zdaj, govorili v državnem zboru, in kakor državna postava zahteva. Na to mu rečem, da smo ravnali ravno tako, in kakor postava zahteva; v nje mejah smo se držali, kar bom pozneje dokazal.

Kteri duh veje v postavi? vpraša. Duh ravnopravnosti. Ravnopravnost mora vladati v vseh primerljajih, v vseh razmerah državljanskih, to je, ne duh, ki podira, ampak duh, ki zida hišo narodu. Ravnopravnost je neobhodno potrebna tudi v tem, kar se tiče šolskega nadzornega sveta; če ne, bo spet prevaga na eni ali drugi strani, in ravno to, kar ni šlo zaradi ene strani, bilo bi nevarno zaradi druge strani, in potem bi se znalo zgoditi, da bi šola sama nič ne veljala. To misel naj bi gosp. Dežman prevdaril. V teh rečeh imamo dobro premisliti, da ne postavimo take prevage enega elementa, kteri bi okrepil v šoli birokracijo, in bi šole gotovo bolj slabil, kakor po misli gosp. Dežmana duhovščina. (Pravo! na levi.)

Gosp. Dežman pravi, da hočemo nekako skrivaj artikelce spraviti v postavo. Protestiram zoper to, da bi se bilo kaj skrivaj delalo, da bi se o postavodavstvu moglo kaj skrivati. Očitno smo svoje misli postavili, in če ne mislijo enako z nami drugi govorniki, naj ne razžaljujejo! Al žalibog, da je razžaljevanje tu navadna stvar, in to mi mora pritrditi vsak, da žaljenje prihaja zmiraj od une strani, in ne od naše. In, ako se sklicujete, da ni res tako, da je od naše strani šlo, skušate vi le motiti občinstvo; vi skušate s tem pravo podobo stenografičnih zapisnikov nekako kaliti. Al saj se je vse med pričami godilo, in priče se ne morejo zatreti. To sem izustil zato, ker se je razžaljevalo v vsaki seji in na zadnje nam vriva obnašanje tako, ki je vladalo na tej strani, kteri sem zdaj na odru bliže, kakor sicer, ko sedim. (Veselost.)

Gosp. Dežman je popisal izrejo naše duhovščine, in mislim, da on sam ni bil veliko drugače izrejen, kakor v naši gimnaziji in liceji (dobro! veselost na levi), in on je razvijal iz tega, kako malo je izobražena naša duhovščina, in da tedaj le malo upliva

sme imeti do šol. Gospod Dežman, povem vam, da ste to prehitro izustili; ozirajte se na duhovščino po drugih deželah; jaz mislim, da čast naše duhovščine se ne sme nikakor oskruniti; noben stan v državi ni tako čist, da bi smel eden na drugega kamenje lučati. Naša duhovščina zasluži, da jo častimo, da! naša duhovščina posebno zaradi svoje skrbi do šol zasluži, da smo ji hvaležni, in da jo povzdigujemo, ne pa oskrunjamo. Ali ni tudi iz naše duhovščine prišlo mnogo izvrstnih veljakov? Pokazati bi mogel mnogo izgledov, kako se drži naša duhovščina svojega poklica, označevati pravo vero in izobraževati ljudi ne le samo doma, temveč tudi v daljnih neznanih krajih. Amerika priča temu. Šel je pred nekimi tridesetimi leti iz naše duhovščine Pirc v daljno Ameriko in ko je pred nekimi leti prišel kot starček 90 let star še enkrat nazaj v svojo domovino, jo ogleda, solze svoje zadnje ločitve potoči in gré spet nazaj delat v svojem svetem poklicu, in zopet tam oznanjuje sveto vero in razširjuje izobraževanje med divjaki. In ta časti vredni rojak tudi premore še več. Sklenil je za amerikansko vlado mir in pogodbo z divjim narodom, ktero ni mogla vlada sama skleniti. To je en izgled — in taci je več. In drugi veljak — slavni naš Knoblehar! Ali ni on šel v Afriko, v kraje, kjer še popred ni stopala nobena peta evropejska? Ali on ni na vse strani izobraževal tam ljudstvo? Ali ni on imel toliko učenosti, vednosti in modrosti, in ni on toliko izvrstnega ž njimi nabral in zapisal, da občudevali, da zavidali so ga Francozje in Angleži? In kje se je on izredil? Ali ne tudi na tisti poti, ki jo je gosp. Dežman zasramoval?

Če je pa naša duhovščina tako, kakor gosp. Dežman pravi, neizobražena, kako se more gosp. Dežman vendar še hvaliti, da ima toliko prijateljev med duhovščino. (Smeh.) „Ex socio cognoscitur homo!“ Ako so tako neizobraženi njegovi prijatelji, kako vendar more gosp. Dežmanov „izobraženi in svitli duh“ ponašati se s takimi prijatelji, kajti soditi bi se moralo, da človek, ki se z neizobraženimi peča, sam mora malo biti izobražen.

Gosp. Dežman pravi dalje, da izvira nevarnost zaradi šolskega nadzornega sveta odtod, da duhovni pastirji pridejo va-nj, in če še katehet pride in učitelj, bodo se potem zvezali in vkup držali, zakaj učitelj se vendar le še duhovnov drži. Vendar se je enmalo zabliskalo njegovim željam, ko se je spominjal zadnjega shoda učiteljev, in kako da se je tam govorilo, namreč, da bi ne bil presladek učiteljem jarm duhovščine. Ali ne sledi iz tega, kakor g. Dežman pravi, da bodo učitelji zdaj bolj samostojni in da le komaj čakajo, da se ta duhovna zveza neha? Kaj se pa bojite po tem te zveze v šolskem nadzornem svetu? Če dosežejo to, po tem se ni bati, da bi duhovni in učitelji v krajnem svetu vkup držali. Kaj se tedaj bojite te zveze?! Ko se ravno od učiteljskega shoda govori, naj povem, da sem bil tudi jaz priča, ko je res mnogo izvrstnih misli na dan prišlo v tem učiteljskem zboru; posebno se je spoznalo, da je neobhodno potrebno to, da šole postanejo čisto slovenske. To se je spoznalo iz tega vzroka, ker, ako se mladina uči v nemščini, si s to ubija glavo in jo nazadnje tudi ubije, tako, da si ne pridobi potrebnih vednosti, in še svojega maternega jezika, ktere ga otrok seboj prinese, se popolnoma ne nauči. To je tisti učiteljski shod osobito spoznal in nobeden zoper to ni bil! (Klic na levi: Čujte!)

Gosp. Dežman je rekel, če beremo v naših časnikih eden ali drugi sestavek, ki toliko kadi zdanjemu šolstvu, smemo si misliti, da te sestavke pišejo duhovni sami. Gospôda moja, jaz rečem to, da, kar je meni znano po naši deželi in kar sem kot odvetnik imel pri-

liko videti, duhovščina naša za naše šole osobito veliko dela in sicer v mnogih zadevah. Duhovni se trudijo, da spravijo vkup ljudi, da začnejo šolo, in večidel so do zdaj duhovni bili tisti, ki so ustanavljali šole in po tem pa še v šoli podučevali in to večidel zastoj. In če bi bil tudi kateri duhovnik take sestavke o šolah v časnikih pisal, da smemo jim pač bolj verjeti, kakor pa tistim sestavkom od „Besitza“ in „Inteligencije“ po drugih časnikih.

Gosp. Dežman je v duhu pregledal nekdanje čase naših šol in je tri čase posebno stavil, gledé na to, kako so naše slovenske šole bile za časa reformacije, ministra grofa L. Thuna, in od 1861. leta naprej.

Kar reformacijo zadene, gospôda moja, je to gotovo in to je g. Dežman sam potrdil, da se med duhovniki takrat ni našlo dosti nevernikov in reformatorjev, in da je gotovo, da je Kranjska svoji veri dosti zvesta ostala, da so tedaj tujci morali priti, šole po reformatorskem načinu vredit. Al to je razložek med tistim reformativnim časom in današnjim, da je narod naš s svojimi sinovi — duhovni stan — večidel zvest ostal, da so morali tujci učiti; v današnji novi (narodni) reformaciji pa se njega učitelji najdejo domá, in to so naši „indiferentisti“ v veri in „indiferentisti“ ali nasprotniki v narodnih stvaréh. To je razložek nekdanje in naše sedanje reformacije; takrat so tujci morali priti, zdaj so domačini postali tujci narodu (gromoviti dobro-klici na levi in med poslušalci, veselost, nemir na desni) in so pripravljeni sebe in nas spraviti ob narodnost. (Dobro!)

Gosp. Dežman obžaluje, kakor se mi zdi v resnici, da nismo mi na Kranjskem protestanti postali. (Veselost.) Jaz le rečem toliko, da jaz ne zamerjam drugoverskih spoznavalcev, drugih verozakonov, al jaz sem vesel, da smo katoličani, in jaz vam rečem, ko bi se bila naša dežela še tudi zaradi vere razcepila, in ko bi več tujih verozakonov imeli, bi še od te strani prepir naraščal kakor v drugih deželah sploh. Iz tega prepira, iz teh svad gotovo ne izvira občna korist! Jaz se čutim katoličana, pa ne zamerjam družih verozakonov! Solzil bi se, ko bi naše ljudstvo katoliško vero zgubilo, kajti to je zveza edinosti za nas. Mi hočemo katoličani ostati, in smo srečni, da smo katoličani. Narod se ne more dvigniti, ki svojo vero zapušča in nove išče, tako, da na zadnje nobene nima. (Dobro! dobro!) Pa še nekaj, še ena razlika. V tistem času, ko so protestanti v naši deželi bili, so oni podpirali naše slovstvo, so podpirali tako našo narodnost in posluževali se našega jezika in tako temelj položili današnjemu; sedanji domači „reformatorki“ pa nas hočejo ponemčiti. (Živahna pohvala in smeh na levi in med poslušalci.)

Kar čas drugi — za grofa Thuna — zadeva, celó obrekovanega od neke stranke, je gosp. Dežman sam rekel, da v tistem času se je ravno duh narodnosti v šolah ustanovil. Takrat so šole pri nas prav dobro napredovale in sicer, kar se tiče števila in vrednosti šol, in čeravno je gosp. Dežman rekel, da duhovni so malo k temu pripomogli, ali da so se tu in tam nasproti stavili, ni dokazal ne stvarce, da bi se bil eden ali drug duhoven kje posebno nasproti stavil. Iz tega tedaj le eno izvira, in to je, da „narodna šola“ je le edino prava. Iz tega pa je gosp. Dežman preskočil na tisti primerljaj, o katerem smo pred 2—3 dnevi govorili zaradi šole v Žabnici, in on je rekel, da tisti upor proti šoli prišel je od duhovščine. Iz tega trdi, da tako se je godilo zmiraj pri nas! Al vse to nič ne velja. Žabniška šola bi se bila morala ustanoviti brez izšolanja Št. Duhčanov iz dobre loške šole, in brez siljenja, da morajo ti zdaj novo šolo v Žabnici zidati, ktera se po postavi od Žabničianov samih bi bila morala usta-

noviti. Iz tega se pa vidi, da, če se proti postavi in naravi hočejo osnovati šole, nasprotstvo izraste. Vprašati se le mora tedaj, kdo je pa kriv, ta, ki nasprotuje, ali ta, ki postave ne spoštuje? Šole naj se napravljajo po postavi in na vsestransko korist ljudstva, ne pa v škodo posamesnih.

Gosp. Dežman pravi: od 1861. leta gré vse nazaj — in vendar je takrat Schmerlingianizem začel srečo razlivati čez dežele, takrat se je začela Schmerlingova epoha, glasoviti centralizem, kateri pa je prav za prav tudi še danes na tej strani najbolj čislán. Centralizem je uvek tisti princip, ki državi vse daje, deželam pa jemlje. In to je, kar se tu zastopa še zmirom! (Dobro! dobro! na levi in med poslušalci.)

Gosp. Dežman je rekel, da šole tako imenovane „Nothschulen“ ali potrebnice ne kažejo posebnih zaslug za duhovščino, in jih je 45 naštel. Al to je dokaz, da naša duhovščina ima ljubezen do naroda, do šole in da kaj stori. In, gospôda moja, ali se je tako prijetno z mladino vkvarjati? „Quem dii odere, paedagogum fecere!“

Ali se more misliti, da nima duhovščina posebne ljubezni do ljudstva, ako otroke podučuje? Ako bi duhovščina prostovoljno poduka ne vzela na se, bi v mnogih krajih nemogoče bilo šol napravljati. So taki kraji, ki so hiše prav raztresene po hribih, kjer otroci ne morejo zmiraj v šolo hoditi, po zimi ne dopušča šola obiskovati prehuda zima, prevelik sneg, spomladi morajo pasti, sicer starišem pri delu pomagati in tako ostane le kratek čas za šole, in tako bi morali za celo leto učitelja plačevati in si tako težave nakladati. Da se tedaj po takih krajih duhovščina sama loti podučevanja in napravi najprvo „Nothschulen“, to je njih velika zasluga in rečem, da niste prav rekli, da so „Nothschulen“ prav za prav „revne šole“; „potrebne šole“ so — in v tem se razločujejo — v takih krajih, ker si ne morejo prave redne šole osnovati! Gotovo v nobeni deželi nimajo takih „Nothschulen“, ko pri nas, in to je le zasluga duhovnov.

Če se v drugih krajih, po drugih škofijah več za šolo stori, postavimo, v krški, sekovski in lavantinski škofiji, ne pride to na to, ali je duhovščina se posebno udeleževala, ampak osobito na to, da vlada in nje uradi pomagajo šole ustanavljati. Pri čistih Nemcih pa tudi šola zaradi tega bolje napreduje, kjer njej „nemška“ šola koristi, kakor bi nam „slovenska“ koristila. Res pa je, da se za naše dežele, ki so daleč preč od Dunaja, kakor v drugih rečeh, tako tudi v teh manj zgodi, ko za tiste, ki so bliže cesarja, in tu res velja prislovica: Ki je daleč od sklede, z žlico ne doseže.

Gosp. Dežman je na zadnje mislil, da je prišel do pravega dokaza, zakaj naše šole propadajo, in kaj je rekel? Našemu času je bilo prihranjeno v šolah „prave Slovence“ odrejati! To, misli, je vzrok, da šole ne napredujejo.

Kako pa Slovence odrejati, če ne za Slovence? (Smeh.) Ali mislite, da bomo nemškutarje izrejali, menite, da narod, ako nemškutarski postane, svoj značaj s tem kaže. Nemškutarstvo, to je, kar vi želite, dokler se to še bolj ne razširi, mislite, da naše šole ne bodo napredovale! (Smeh.) Drugič pa mislim, da je naš slovenski narod, da je cela dežela pokazala, da je lojalna od nekdanj. (Kromer: K reči! Sikanje.) Gosp. Dežman je rekel: „Die Schule sollte zuerst einen Menschen und einen Oesterreicher, nicht aber einen Slovenen erziehen!“ Jaz ne vem, ali je ob pravi razum prišel ali kaj? Slovenci so gotovo dobri Avstrijani, gotovo bolji ko nemškutarji. (Pravo! pravo! na levi in med poslušalci — smeh, predsednik zvoni.) Gospôda moja, ako vi patriotizem merite po tem, koliko se nenemški na-

rodi ponemčujetejo, rečem vam, da slabo službo delate Avstriji. Ako pa hočete Slovence za slabe Avstrijance sumnjovati, pokažite dokaze za to. Ali se je slovenski narod kdaj izneveril cesarju ali državi. Ali hočete ali smete dvomiti nad zvestobo naroda, ki je tolikrat zvesto prelivajo svojo kri za državo? Slovencem je prirojena zvestoba. Če pa nečete tega verjeti, držite nas saj za toliko pametne, modre, da se zvesto držimo Avstrije, ker vemo, da, če ona propade, pade naša bran, in vojska postane med Nemci in Italijani za našo deželo. Mi se tedaj zvesto držimo Avstrije, če nam je kot drugim narodom pravična! (Dobro! na levi.) In kdor občuti le malo pameti, reče, da mi ne moremo spadati k tistim, ki so zoper obstanek Avstrije. In kdor nam to podtika, nima toliko pameti, da bi našo pamet zapopadel! (Dobro! dobro!) Na propad Avstrije dela le nemška politika, nemškutarstvo dela vedoma ali nevedoma na propad in noče tega spoznati. Ali je to avstrijski patriotizem, če se le dela za „veliko Nemčijo“? Nikakor ne! Kadar bode zopet treba braniti cesarja, bodo Slovenci povsod za cesarja žrtovali svojo krv in tako zopet izpolnili svojo sveto dolžnost.

Jaz moram reči, da se le čudim, kako da se more v tem razodeti, le količkanj govoriti, da bi šole dobre bile, če Slovenec pride kot Nemec iz šol! Ali je drugače izvrstna, ali se sploh v njej kaj nauči, na tem vam ni nič ležeče, da le o njej svojo narodnost popolnoma zgubimo, to je vaše geslo! (Pravo! pravo!) Eno pa je gotovo, naše šole, posebno ljudske šole, ne bodo poprej napredovale, dokler ne bodo národne, in zato take hočemo imeti. (Dobro!)

Nazadnje sta gospoda Dežman in dr. pl. Kaltenegger rekla, da smo mi, ki smo to postavili izdelali, prehudo obsodili tisti duh, ki v vladni postavi veje in da smo mi kazali, da nimamo nobenega potrpljenja interkonfesionalnega, da ne priznavamo nobene druge cerkve, in sploh se je sklicavalo na to, da tudi v državni postavi to drugače stoji zapisano. Jaz pa rečem to, da v osnovi, katero je vlada predložila, sta dva paragrafa, ktera zastran tega odločujeta, koliko število mora biti drugih verozakoncev, da imajo pravico v krajnem, kantonskem ali deželnem šolskem zastopu biti zastopani in po tem bi jih v Ljubljani moralo biti 500 duš, da bi imeli pravico zastopnikov; toliko jih pa pri nas v deželi ni nikjer družega verozakona. Mi bi nikakor ne hoteli komu kratiti pravice v postavi izrečene. Ako bi od ktere cerkve toliko spoznavalcev bilo, kolikor jih zahteva postava, gotovo bi jim bili postavili isto pravico, kakor katoličanom. V sporočilu je že sicer temeljito rečeno, da drugih verozakonskih — razun evangeljskih — razmer pri nas ni, in le še to donesem, da je na vsem Kranjskem 319 evangeljskih in sicer avgsburškega in helvetskega spoznanja, in da v Črnomlju je 231 duš grškega spoznanja, toliko, da bi se v naši postavi morali na to ozirati. Mi pa postavimo delamo za naše okoliščine, — kako se nam tedaj mora očitati, da bi bili „intolerantni“?

Na zadnje še gosp. Kromerju odgovorim: on pravi, da imamo čuda veliko hudodelnikov v naši deželi, in da je temu gotovo to krivo, da so naše šole slabe, da je šole duhovščina slabo vodila, in da se ji tedaj upliv na šole odvzeti mora. Čudno dosledovanje! Prvič nima sama duhovščina nalogoboljšati ljudstvo, ampak tudi uradniki. Če je slaba omika kriva hudodelstva, ima o tem tudi vlada zadolženje po svojih organih. Če so pa šole preslabe, je tega kriva bila „germanizacija“, ker se je ponemčevalo, namesto podučevalo ljudstvo v šolah. Napravimo pametne, izobraživne „slovenske“ šole, in zboljšala se bode omika. In glejte, tako se s tem tudi vjema neko spoznanje nekih

uradov; o tem morem sledeče povedati: Jaz, ko predsednik slovenske Matice sem bil naprošen, da bi dajali v kaznilnice ali ječe „slovenske“ knjige, da bi jih tam hudobneži brali in se poboljšali. Še le takrat se spominjo, da je naše ljudstvo slovensko, kadar v ječo pride, namesto, da bi mladino dobro odgojevali, ko je še dobra in čvrsta, ne v nemškem, ampak v slovenskem jeziku. Sicer bode tudi za naprej Slovence v ječi v slovenskem jeziku zboljševati morali. Tako se kaže iz vsega, da šole bomo zboljšali, če postanejo za slovensko ljudstvo slovenske, ne pa šole „germanizacije“. (Dobro! na levi.)

Opomin Slovencem.

Nikar v jutrovo Indijo!

Cesarski konsul v Bombay-i poroča, da se v jutrovi Indiji čuda veliko ljudi iz Avstrije brez zaslужka okoli klata in konsulat za milošnjo nadlegova. V zaupanji na dobro srečo zahajajo tje, al neizrečeno se goljufajo. Če tudi skor ni verjeti, da med onimi nesrečnimi ljudmi so tudi ljudje našega naroda, si vendar ne moremo kaj, da ne bi resno opomnili tudi naših rojakov, naj se nihče v omenjeno deželo ne podá, kdor nima kakošnega stanovitnega zaslужka ondi že naprej zagotovljenega, sicer ga ne čaka družega — kot beraška palica!

Dopisi.

Iz Zagreba 18. dec. — Omenite drage „Novice“, da 9. dne t. m. je naše društvo „Kolo“ dalo sijajni koncert, ki je bil z veliko hvalo sprejet. A to ni nič čuda novega, da je vrlo vaše društvo „Kolo“ se odlikovalo s sijajnim koncertom — bode rekel ta ali uni. Istina je to, al saj Vam zatega voljo ne pišem teh vrstic. A tudi zato ne, da bi naznanil, da je naš in vaš klasični Kurelac spisal krasen prolog temu koncertu, ki je bil na korist glavnici društveni, — saj bi le pravil le-to, kar že vsak ugane, kdor pozna zanimivo Kurelčevo peró. A kaj neki nam hočeš pisati, ako morebiti tudi tega ne, kako lepo so se vršile overture, — kako lepo je pel moški zbor? Zdaj, drage „Novice“, ste pravo zadele: kako lepo je pel moški naš zbor Vaš Ipavčev: „Kdo je mar.“ To sem Vam hotel priobčiti, da vedite Slovenci, kako omiljen nam je Hrvatom Vaš po pravici imenovani veliki zbor, Ipavčev krasni zbor. Če tudi smo ga že mnogokrat čuli, zmiraj nam je mil in drag. Pa saj pojete tudi Vi radi hrvaške, i tako je pravo; to je bratinska vzajemnost. Živila!

Iz Ipavskega 10. dec. — Slehern izveden Slovenec vé, da Ipavcem, Bricem in Brežanom, pa tudi drugim Primorjanom je vinska trta najboljša mati. In ker je tudi doljenim Krajncem in Štajarcem najmočnejša podpora, zato je menda prav, ako se večkrat kaj o njej pomenimo. Kajti treba je napredovati v materialnosti, to je, v pomočkih za vsakdanji kruhek, kakor v duševnosti.

Častite čitatelje pa prosim, naj ne pričakujejo obširnega podučevanja od mene o vinoreji, in tudi ne prosim, da bi kdo si s spisi vinorejskimi glavo belil — marveč le to prav lepo prosim: ozrimo se na neprecenljivo knjigo, kojo so bili neumrli M. Vrtovec pred 24 leti spisali.

Čeravno je koristen tudi „Umni vinorejec“, kojega je bilo društvo sv. Mohora lani na svitlo dalo, vendar se mi prečudno zdi, da društvo ni rajše znamenitnejše

stokrat primerja cestnemu kazalu, ki kaže vsakemu potniku namenjeni mu pot, a sam sebe mnogokrat zanemari in ostane vedno le na istem stalu. Temu ne sme dalje tako biti, temveč tudi ljudski učitelj mora s časom napredovati, mora se vsestransko izobraževati, da kazaje drugim izobraževalno pot tudi on ne zaostaja, marveč v znanstvu in vedah napreduje in tako dospē do višje izomike, veseleje in boljše bodočnosti. Vlada pa bode energično skrbela za to, da se časoma ne samo dušno, ampak tudi materialno stanje ljudskih učiteljev izboljša! — Gromoviti slava-klici so mu doneli od strani ljudskih učiteljev, ki so pri zadnjih besedah nekako globoko vzdihnili in sēm ter tje slišale so se besede: da bi temu le tudi res tako bilo!

V soboto 26. kimovca je bil slovesen sklep kmetijskega podučevanja. Ob sedmih zjutraj smo imeli slovesno sv. mašo v Karlovej cerkvi, ktero nam je služil ravnatelj mariborske normalke g. Janežič in pri kateri so učitelji vrlo dobro peli. — Iz cerkve prišedši smo dobili od sl. ministerstva za kmetijstvo obiskovalna spričevala in pa prav lepo število podučljivih knjig, kakor tudi drugih manjih brošuric gospodarskega obsežka, izmed katerih omenjam le izvrstno dr. Hammovo veliko knjigo, ki obsega v premnogih podobah vse v kmetijstvo spadajoče struke in velja po naročilnem potu najmanj 5 goldinarjev.

Ob 12. uri opoldne zbrali smo se vsi učitelji v prostornej kemičnej sobi c. k. politehnike, kjer nam je baron Karol Weiss vpričo vseh profesorjev govoril o prevelikej važnosti gospodarsko-kmetijskega poduka, ki je bil za 6 tednov odmerjen ljudskim učiteljem, da se jim v kratkih a najboljih obrisih pokaže pot, po katerem naj se vsaki sam na dalje izobražuje in ta prevažni nauk v svojej domovini po najboljih svojih močeh tudi pospešuje. S trikratim gromovitim slava-klicem Njihovemu Veličanstvu cesarju Franc Jožefu I. in s cesarsko pesmijo končala se je prva šesttedna kmetijska šola za ljudske učitelje v letu 1868.

Bog daj, da ta početek ni zadnji, in da bi hvalevredno podvzetje obilo zaželenega sadu obrodilo!

To je površen popis osnove prve kmetijske šole za učitelje, iz ktereга častiti bralci lahko uvidijo, kaj in koliko se je učilo in kako je šola vredjena bila. Mislim, da mi bode vsak rad pritrdil, ako rečem, da je bila šola v obče tako osnovana, da si je ljudski učitelj (ako je le imel dobro voljo in ljubav do kmetijskega znanja) tudi mnogo koristnih naukov iz nje lahko zajel. Kar se mene tiče, priobčiti hočem časoma, kakor sem že obljubil, vse važnejše mrvice, ki si je sem na tej šoli pridobil, a častiti bralci naj je presojujejo in to, kar je dobrega, tudi na svoj lastni prid obračajo. Po tem potu mislim, da bodem tudi ustrezal želji sl. ministerstva, ktero za velike stroške, ki je je imelo pri tem sila težavnem podvzetji, od nas učiteljev nič družega ne zahteva, nego to, da nauke, ki se je smo na Dunaji pridobili, tudi med prosti narod kar najbolj mogoče razširujemo.

Spomini na deželni zbor kranjski.

Razprave o vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih.

Obravnavalo se je o ravnopravnosti narodni v 20. seji deželnega zbora. Ker je stvar važna na vsaki način — naj vlada potrdi zborove sklepe ali naj jih ne potrdi — in ker stenografični zapisniki ne pridejo vsem rodoljubom v roke, bojo „Novice“ prinesle govor dr. Tomanov, Kramaričev in Svetčev in končajo letošnji list z govorom poročevalčevim.

Tako-le se je glasil govor dr. Jan. Bleiweis-a: Kdor je ravnokar slišal šolski postavi nasprotne in včasih prav strupene besede, misliti si mora, da ne živimo v ustavni Avstriji, zakaj ravno tisti možje, ki se v eno mer imenujejo „verfassungstreu“, ravno ti možje enoglasno zapirajo vrata narodni ravnopravnosti v naših šolah. (Pohvala na levici in med poslušalci.)

Ker smo tedaj iz ust tako imenovanih „Verfassungstreue“ slišali tak glas, treba je, da ustavi sedanjinekoliko bolj vobličje pogledamo, da vidimo, je li ustava kriva teh govorov, ali se morebiti le napačno tolmači.

Ker se je poročilo odsekovo vstopilo na §. 19. decemberske ustave o splošnih državljanskih pravicah, se tedaj s tem tudi priznava veljava decemberske ustave; na tem stališču in gledé na §. 19. deželne naše ustave imamo pa potem tudi pravico in celó dolžnost, da očitno povemo, kaj mi mislimo o sedanji ustavi.

Avstrija v preteklih dvajsetih letih ni bila srečna s svojimi ustavami — zmirom kaj družega, nikoli nič pravega, nikoli nič stanovitnega! In zakaj ni bila srečna? Zato ne, gospôda moja, ker se ni merilo z enako mero vsem narodom, zato ne, ker je Schmerling sprave (Ausgleich) iskal le z Nemci, baron Beust pa je je iskal le z Magjari.

To, gospôda moja, pa nikakor ni prava mera v Avstriji, kjer tudi druga kraljestva imajo zgodovinsko pravo, a ne samo Magjari, in ker bi morali tudi drugi narodi imeti popolnoma narodne pravice, a ne samo Nemci.

S tem pa je dvalizem obsojen — obsojen je zato, ker ni po volji veliki večini narodov, niti tistih, ki bivajo v sedanji novo iznajdeni „Cislajtaniji“, niti tistih, ki bivajo v „Translajtaniji“, — in zakaj ne? Zato ne, ker je narodnost njih tu in tam v vedni nevarnosti. To pa, gledé na razmere državne avstrijske, že pred vedeti, ni bilo treba preroku biti. In, gospôda moja, jaz nisem prvi, ki v kranjskem deželnem zboru ne poje hvale dvalizmu. Gotovo se še spominjate, da je grof Anton Auersperg že pred menoj definiral dvalistično Avstrijo „državo na dveh bergljah“, rekši, da taka država ne more stati na trdnem stalu. Grof Anton Auersperg se je sicer izneveril tej svoji britki sodbi, al sodba njegova ostane, kakor skušnja kaže, vendar le resnična! (Klic: Res je!) Dvalizem ni okrepčal celotne Avstrije, nam pa je naložil še mnogo bremen in nevarnost hujšo naklonil narodnosti naši.

Decemberska ustava ima marsikaj dobrega in hvale vrednega; al dosihmal je večidel vse to, kar se nam dobro in hvale vredno zdi, ostalo le na papirji, — izpeljalo se ni! (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

Deželni zbori so „paladium“ svobode, zato moramo mi ravno na tem mestu izreči, da zahtevamo djansko izpeljavo o bistvenih ustavnih pravicah; saj se je že v nekterih drugih rečeh izvrševanje začelo, katerih treba ni bilo. Obžalovati pa moramo prav posebno, da so se mnogoterim drugim homatijam dodale še verske, katerih celó treba ni bilo. Ne tajim, da je nemški liberalizem po njih vpil; al Avstrija ni nemška, zato žali eno stran, kar je drugi všeč. In če vlada sama bere mnoge nemške časnike, ilustrirane in neilustrirane, kateri na vse kreplje črnijo duhovščino in žalijo katoliško vero, za Boga! da mora vlada sama zaklicati: Moj Bog, obvaruj me mojih prijatlov: „Herr Gott, bewahre mich vor meinen Freunden!“ (Gromoviti smeh.)

Gospôda moja, verska postava je prava Pandorina puška, iz ktere so skočili veliki hudiči pa mali hudički, ki letajo po nekterih časnikih ilustriranih in ne ilustriranih, pa tudi po nekterih deželnih zborih. (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

Gotovo bi narod naš zadovoljen bil, ako bi se bile namesti te postave dale izvršilne postave o narodni ravnopravnosti. (Dobro, dobro! na levi in med poslušalci.) Nas, slovenskega naroda zastopnike v tem deželnem zboru, mora v srce žaliti to, da se mu ne privoščí ravnopravnost in da bi resnica §. 19., kakor smo slišali danes, morala na Kranjskem ostati prazna beseda, ako bi v tej hiši še tista stranka imela večino, ktera jo je do zdaj imela, in ktera še danes misli, da je za narod naš slovenski §. 19. le puhla fraza brez veljave! (Klici: Res je! Dobro, dobro!)

Pa pogledjmo še, kako se godí drugim bratom našim po Slovenskem.

Štirski Slovenci se zasmehujejo, kedar pošteno tirjajo narodne pravice, in tisti preblagi mož Kaiserfeld-Blagatinšek drzne se celó reči, da krivico dela Slovencem, kdor zahteva slovenski jezik v šole! (Čudež.) Ali se ne zavzame po pravici vsak rodoljub, ako čuje take besede od možá, ki sedi na visokem stolu državnega zbora dunajskega!

Glejmo dalje, kako se godí primorskim Slovencem? Ti so se tako „angelsko dobro“ počutili med Italijani, da so tržaškemu zboru slovó dali in domú šli. (Smeh.)

In koroški Slovenci? Koroški Nemci so tako ljubeznjivi, da so za to skrbeli, da Slovenci ne enega poslanca nimajo v deželnem zboru (dobro! dobro! smeh), in da ne bi kakošna huda sapa zahtev slovenskih pihnila v deželni zbor koroški, so celó tabor prepovedali, ker ni 10 do 20, ampak le 5 milj oddaljen od deželnega zbora. (Dobro! smeh na levi in med poslušalci.)

Tako, gospôda moja, se godí ravnopravnosti naroda slovenskega. Ali ni tedaj želja popolnoma opravičena, da se Slovenci združimo v eno politično celoto. (Gromovita pohvala na levi in med poslušalci; — predsednik opominja poslušalce, naj mirni bodo, sicer bi jih moral odpraviti iz dvorane.)

Poročevalec dr. Bleiweis nadaljeva:

Poslušalci kažejo veselje, ako slišijo izraziti to, kar tudi njihova srca čutijo.

Želja po zedinjenji Slovencev v eno celoto klije v srcu našem že 20 let. Že 1848. l. sem jo razodel na cesarskem dvoru na Dunaji svitlemu nadvojvodu Jovanu in ponovil jo v prvem deželnem zboru našem, zato so me takrat časnikarji pikali moža „mit dem blutenden Herzen.“ (Veselost.) Ista vroča želja me navdaja še danes in me bode navdajala tako dolgo, dokler ne bode spolnjena. To zedinjenje Slovencev, gospôda moja, je naša panslavistična ideja, to je naš avstrijski panslavizem, ki objema pokrajine tistega naroda, ki je nekđaj zedinjen bil. Slovenci Kranjci in Primorci so že nekđaj zborovali skupaj, — o letih 1780. Imeli smo Štajarci, Kranjci in Korošci gubernijo za „Innerösterreich“ v Gradcu skupaj; do leta 1850. smo imeli v Celovcu skupno nadsodnijo. To tedaj, kar želijo Slovenci dandanes, ni nič po vsem novega, in nobeden nam ne more zavoljo tega očitati in podtikati kakih politično nevarnih namenov. Nam je cilj in konec, da se zberemo v eno skupino, le ta, da si zavarujemo narodnost svojo. Al to ne bilo bi samo naši narodnosti koristno, na srečo bilo bi tudi Avstriji sami. Od severa bučijo valovi germanski in od juga valovi italijanski; če ne bode slovenski narod tū vmes trdna skala, na kateri se razbijejo ti valovi, Avstrija pogine.

Po vsem tem tedaj je želja zedinjene Slovenije na vsako stran opravičena in ponavljala se bode ta želja tako dolgo, dokler ne bode več klic vpijočega v puščavi.

Gledé na govor cesarskega gospoda namestnika

tudi jaz z veseljem konstatiram, da je odločno izrekel, da vlada stoji na našem stališču, da je njena resna volja narodom varovati pravice; hvalo za to sta mu izrekla dva moja gospoda predgovornika, in ponavljam jo tudi jaz; vendar obžalujem, da ga v tem trenutku ni tukaj, da bi mu povedal, kar imam na srcu. On je rekel, „die Beamten werden dieses Gesetz mit demselben Eifer handhaben, ob es in Form eines Landesgesetzes erlassen, oder ob es ihnen im administrativen Wege zur Pflicht gemacht wird.“ Gospod cesarski namestnik nekako predobro sodi, kar se godí v cesarskih pisarnicah naših; on misli, da uradniki že vsi delajo po danih ukazih; al jaz mu morem zagotoviti, da poznam zunaj Ljubljane in v Ljubljani političkih in sodniških gospósk, od katerih ne en slovensk odlok na deželo ne gré. Saj tudi ni davno, kar smo v časnikih brali, da je rodoljuben župan na Notranjskem javno zahteval od gospóške Planinske, naj vendar dopisuje slovenski! Naj vlada pošlje komisijo po pisarnicah naših, da pozveda po registraturah slovenske spise, — in pokazalo se bode, da so le — bele vrane.

Gospodu Kromerju je že gospod Svetec tako obširno odgovoril, da meni ne ostane nič drugega, kakor to, da se za gospoda dr. Fuxa bojim, da bode kmalu imel prepolno bolnišnico: kajti slišali smo danes od gospoda Kromerja od „von träumerischen Utopien angesteckten“, „mit dem süßen Klange der Muttersprache und deren Bedrückung angesteckten“, „durch Sirenengesang angesteckten“ oder „durch čitalnica angesteckten.“ (Smeh.) — Gospod Kromer je tudi rekel, da utegne po slovenskem uradovanji več stroškov in potem ljudem več davka priti. To isto je tudi neki kantonski predstojnik rekel, slišal sem to iz zanesljivih ust; to pa se pravi le ljudstvo naše begati! Za slovensko uradovanje ni treba nič več ali posebnih uradnikov; naj so le ti sposobni. Tū ne gre za več davke, ampak za več vednosti slovenskega jezika pri uradnikih — kdor ga ne zná, naj se ga uči, ali pa naj ne je slovenskega kruha! Gospod Kromer je, kakor pravi, 24 let služil na Kranjskem in Štajarskem, al naj mi pové, ali je ves ta čas že ktero vrstico v slovenskem jeziku pisal? — In ker je danes celo moj sin s svojimi otroci prišel v debato, moram gospodu Kromerju naravnost reči, da moj sin in njegovi otroci bili bi nesrečni, ako bi imeli takega očeta, kakor je gospod Kromer, kar se tiče ljubezni do národne ravnopravnosti. (Smeh.)

Gospodu Dežmanu bodem samo eno povedal (veselost), zato, ker je gospod Svetec mu že več povedal. Gosp. Dežman je govoril o neki deklici „ein Mädchen vom Lande“; jaz bi to deklico gospodu Dežmanu želel, da bi jo za ženko vzel in da bi ta deklica bila vrla Slovenka pa bi gospoda Dežmana navdehnila s tako živim domoljubjem, da bi nam še drugo pesem zapel od „prokletih grabelj.“ (Velika veselost.)

Gospod Zavínšek se je posebno za „hauzirarje“ potegaval, da bina ljubo hauzirarjem padel §. 19. (Veselost.) Lepo prosim slavno vlado, naj si spomni, da celó hauzirarje kliče naspotna stranka na pomoč, da bi odbila § 19!

Gospoda Kalteneggerja spoštujem za zmerne možá, za moža logike; al Nemec je skozi in skozi, kadar pa Nemec sodi o Slovencih, prestopa logika rada v sofistiko. To je očitno pokazal, govoreč o tem, da bi narodna naša pravica se spreobrnila v „Unrecht“, vstopil se je po vse na stališče konstitucionalnega društva, ktero toliko zasluži to ime ustavnega društva, kakor „lucus a non lucendo.“

Konečna moja beseda je ta, da tudi jaz želim, kakor je gospod Svetec rekel, da bi se vsi sprijaznili v

spoznanji, da se dá vsacemu narodu, kar mu gre, in le še to rečem, ako bi jaz za cesarstvo Avstrijsko snoval temeljne postavbe „Grundrechte“, napisal bi jim za prvi paragraf to-le: „Oesterreich ist nationslos; keine Nation ist die herrschende in Oesterreich!“ (noben narod ne sme gospod biti v Avstriji). (Dolga in živa pohvala.)

Mnogovrstne novice.

* V solinah v Velički še niso našli pomoči proti povodnji podzemeljski, ktera je že pred božičem raztopila soli za več kot 800.000 gold. vrednosti. Al vse to bi se dalo še pozabiti, da bi se le popolni pogubi otéle soline, sicer država naša zgubi posestvo nad 200 milijoni gold. vredno. Dve reči ste, zavoljo katerih so te soline velike vrednosti: ena je ta, da so v teh solinah neizmerni zakladi kamne soli tako čiste, da se le kar zmelje in je ni treba čistiti kakor se mora čistiti sol iz družih solin; druga prednost pa je ta, da vsa poljska dežela in velik del zahodnje Rusije noter do Moskove po lahki poti iz Veličke dobiva sol.

* Več let zaporedoma je mnogo romarjev o veliki noči potovalo v Jeruzalem. Nemirni časi v Turčiji so vzrok, da se letos opusti to potovanje. Sedanji predstojnik romarske hiše g. Franc Hrovat (bivši fajmošter Št. Jakobski v Ljubljani) ostane v Jeruzalemu.

* Gospodarska akademija v ogerskem Starem gradu (Ungar. Altenburg), ktera je dozdej ces. kralj. akademija bila, je 15. dne t. m. postala ogerska. Učni jezik ostane (kakošna milost!) vendar še nemški.

* Nova šolska postava pravi v §. 27., da vsaka nova šola se mora tako zidati, da vsak otrok ima prostora za 8 do 12 štirjaških stopinj.

* Davek od kuhe žganja je lanskega leta v vsem cesarstvu znesel 2 milijona in 261.859 gold.

* Ogersko je z davki zaostalo za 40 milijonov goldinarjev. Uradni dunajski časnik „Wien. Abendpost“ zagovarja ta zaostanek s tem, da pravi, da se ta zaostali davek vleče že od 1850. do 1867. leta. — Tedaj vendar-le zaostanek — in nič družega! Pa kaj mara „ogerska država“? — če bi jej doma zmanjkalo denarja, pa pride po-nj k „avstrijski državi.“

Dopisi.

Iz Koroškega. † (Premišljevanje v Božiču.) Čudne reči se godé skozi povsod. Vojska žuga svet zgrabiti, slabo pa še stoji v srcu domovine. „Izobraženost je moč“; pustite nam tedaj prosto pot, ne ovirajte našega naroda, dajte mu svete pravice, ktere uživajo tudi drugi narodi, da 19. §. ne ostane mrtva črka. Tam na Ogerskem se razširja „Magjar-ország“ in se raduje nad obilostjo, ki jo je dosegel, ker dobil je vse in še to, kar se pred leti še nikomur sanjalo ni, — Slavjan pa še zmiraj milo zdihuje, in se le raduje nad svojimi vodniki, kateri so mu dosihmal um bistrili in na blagor narodu delali. Pa upanje še živi v nas, upanje do pravičnega cesarja, upanje do voditeljev naših, da ne opešajo trkati na duri, da se narodu slovenskemu odpró pravice njegove! — Čitali smo v časnikih, da na Ogerskem roparjev mrgoli a da je predrznost njihova taka, da celó železnice nimajo mirú. Pri nas ni sicer razuzdanost tolika, — al tudi pri nas se ne manjka ljudi, ki tujega blaga ne pusté pri miru. Kmalu tù kmalu tam se sliši o ropu in kraji. Gospodje tatovi si pa tudi že vse popred pripravijo, da potem lože kaj odnesejo.

Tako so v eni vasi v malo dneh vsi psi poginili, in potem, ko ni bilo čuvajev, se je veliko pokradlo. Tù pa tam se ljudje zopet s pismi brez imena strašijo s požarom itd. Če ne bo kmalu bolje, bomo še skoro morali s tatovi prav lepo ravnati, da nam vzamejo, kar jim je drago, da nam le po življenji ne strežejo!

Iz Idrije. (Vabilo.) Da se izvoli nov odbor in reši več društvenih zadev, bode v tukajšnji čitalnici občni zbor 3. dne januarja zvečer. Vljudno vabi vse častite družbenike v zbor odbor.

Iz Planine 24. grudna. — Ko se je zadnjikrat čitalo iz našega trga v „Novicah“ o čitalnici in neugodnih njenih razmerah, zbralo se je kakor navadno (vendar ne smem reči, zaradi dopisa) v neki gostilnici precej gospodov in pričel se je živahen razgovor. Poslušal sem mirno sedé, ter sklepal iz vsega, da se bo na razvalinah nekdanje osnovala nova čitalnica; kajti sešteli so že ude — se vé da „in spe“, napovedali zbor, in vse je enoglasno pritrdilo nasvetu, da se naročé časniki in poišče stanovališče. Viktorija! sem si mislil, vendar bo nekaj. Al, ne vriskaj prezgodaj — velí stara prislovica. Kakor je bilo, tako je tudi zdaj. Vse je potihnulo, dasiravno se je o začetku znani rodoljub jako trudil, vsaj malo društvo napraviti; brž ko ne še ni vedel, da veje tukaj kos one burje, ktera hitro plašč zasúče. Šlo je tedaj vse „ad acta“, kakor pri nas marsiktera reč. Vendar še zmiraj ne obupamo, da ne bi — vsem oviram vkljub — iz rajne čitalnice kakor Fenis iz pepela oživila se pomlajena nova. Duh narodni se ne dá v „pano“ djati, in kdor to hoče, dela v roke le onemu „liberalizmu“, kteremu cilj in konec je vse ni-velirati.

Prostoslav.

Iz Gorenskega 26. dec. — „Tagblatt“ je v štev. 107. pa le zopet laž po svetu nesel, kjer trdi, da slovensko ime „Fužine“ za „Weissenfels“ je novo, še le zdaj od knezoškofijskega konzistorija skovano, našemu ljudstvu čisto neznanó ime. „Tagblatt“ je to ali sam s trte izvil, ali pa se je komú na limanice vsedel, češ, naj nese z drugimi lažmi tudi še to po svetu. — Treba mu je tedaj zopet poduka. Na ga tedaj! Slovensko ime „Fužine“ za nemški trg „Weissenfels“ je zgodovinsko in ljudstvu v dolini sploh znano ime; vsak otrok, ki je pri pameti, ga tù vé in njegov pomen pozná, da izvira od tukajšnih fužin (Hammerwerke), v katerih se že od starodavnih časov izdeluje železo in jeklo. Če na Gorenskem v dolini koga poprašáš za pot v „Fužine“, nihče ti je ne odkaže čez Koren proti Beljaku, ampak vsakdo proti Ratečam v nemški trg „Weissenfels“. Tega se je Tagblatovi prokurator gosp. Dežman, če je kedaj v natoroznanskih zadevah ondi popotoval, sam lahko prepričal, saj je naravno, da so Nemci besedo „Fužine“ za „Hammerwerk“ za pripravo spoznali. Saj je tudi slovenska vas v Bohinju „Stara fužina“ v nemški „Althammer“ predstavljena. In tudi ta ima od starih baron Zoisovih fužin ime, o katerih se železo izdeluje. Tudi „Kaltenbrunn“ menda noben preprost človek ne pozná, „Fužine“ pa vsak. Naj bi se naša domača imena pustila, kakor jih je Bog ustvaril, kajti „vox populi, vox Dei“, in ne imeli bi tistih pokvéc, ki so lepemu slovenskemu jeziku na sramoto; ostalo bi v vseh jezikih „Selo“ in Nemec bi se gotovo čelusti ne izpahníl namesti da nam je lepo to besedo pokvaril v „Zellach“, „Visoko“ v „Waisach“, „Javorje“ v „Afriach“, „Luže“ v „Lausach“ itd. Naša lepa Sava mora biti „Sau“ in naš velikan Triglav celó „Terglu.“ Mar mora vsako slovensko lastno ime po prestavi nemško kľofuto dobiti, da postane pokveka? — Po pravici je pel že pred leti naš Koseski: „Dajte sosedu nazaj, kar je najetega v njem!“ Zato imajo prav pisatelji, ki tudi v nemškem ali latinskem jeziku rabijo

S tem naznanilom pa ni že vse opravljeno, marveč ga mora ob začetku vsake polovice leta, in to vselej v 14 dneh, tako dolgo ponavljati, dokler ima kakošne hišne prostore prazne, če hoče odpust davka doseči. To se ima zgoditi za prvo polovico leta do 14. prosinca (januarja), za drugo polovico pa do 14. malega srpana (julija). Opomni se pa še, da, če kdo pri navadnem vsakoletnem splošnem napovedovanju gostačev kak hišni prostor za prazno naznani, se na to pri nakladanju davka ne ozira.

Naj se tedaj s tem nihče ne moti, in naj ravna, kakor smo ravno povedali, da odpust davka doseže.

Ker smo ravno novo leto nastopili, opomnimo tega hišne lastnike in oskrbnike, kateri naj se podvizajo z naznanili, da odločenega časa ne zamudé in za tega del škode ne trpé.

Pomniti je pa tudi še to: Če v kak za prazno napovedan del hiše pozneje gostač pride, se mora tisti z najemščino vred brez odloga, najdalje pa v 14 dneh po prihodu, dotični gosposki naznaniti. To velja tudi tistim, ko na novo gostače v hišo vzamejo v take hišne prostore, ki so jih sami popred živili. — Kdor to zanemari, in ga kdo ovadi (zatoži), ali da se pri pregledovanju stanovanj kak nenapovedan gostač v hiši dobí, pride v preiskavo, in če se za krivega spozná, tedaj zapade ves zamolčani zakup (čimž) za kazen, in vrh tega se mu še od zamolčane najemščine dvakrat toliko davka naloži, kakor ga po navadi gré.

Spomini na deželni zbor kranjski.

Razprave o vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih.

Po obljubi v poslednjem listu lanskega leta nadaljujemo govore o zadevah narodne ravnopravnosti, in začnemo z govorom poslanca g. Kramariča. Tako-le je govoril za poslancem g. Kromerjem:

„Prosim besede. Ko bi jaz mislil, da je gosp. Kromer prerok, bi za njegovo besedo res veliko dal, ali, gospôda moja, mi po deželi ga poznamo kot velikega zatiralca slovenskega jezika. Naše soseske, da! vsa dežela pozná gosp. Kromerja za odpadnika, za izdajalca naše narodnosti. (Pohvala med poslušalci; veselost, nemir na desni.)

En poslanec, gospôda moja, je včeraj zelo razbijal po kmetih in jim očital, da ne znajo z boršti in hostami ravnati; naj pogleda tisti poslanec, kako oni sami hoste posekavajo, in po tem naj pride k nam na kmete gledat, kako znajo sode šparati v kletih napolnjene, med tem, ko so po grajščinah večidel prazni sodovi. (Veselost.) Strašno me je kot kmečkega poslanca razžalil gosp. baron Apfaltrern včeraj, ko je rekel, da je kmet neumen. Ali misli on, da je res kmet še tako malo prebrisan? Mislite, da ne vé, da je tlaka že nehala, da smo vsi enaki; naj bode grof, baron ali „füršt“, ali Bog vé kaj, našega ljudstva ne bodete več zapirali v svoje ječe. (Nemir na desnici; veselost.)

Gospôda moja! jaz zastopam tukaj kmete in poznam dobro njih želje; zatoraj vam rečem, da naj se vpelje slovenski jezik po naših uradnih in šolah. (Gromovita pohvala na levici in med poslušalci.) Jaz prosim, da se vpelje slovenski jezik. Naj gospôda nemškutarja Kromer in Dežman še tako kričita tu v našem zboru, naj še tako našega slovenskega kmeta in duhovščino grdita, mi vendar smo in ostanemo Slovenci in hočemo živeti na naši slovenski materni zemlji po postavah, ki dajejo vsem enake pravice. (Dobro, dobro!)

Gosp. Kromer nam je očital, da mi na Hrvaško

vlečemo. A zakaj bi ne? Jaz sem blizu na meji hrvaški sosed; mi zastopimo Hrvata in on nas; mi kupujemo ž njim, tam se že davnej uraduje v domačem jeziku. Al mislite, da je Hrvat, ki nosi le breguše in srajco, kaj manj, kakor vi? Nimamo mi vsi le enega cesarja, pred katerim smo vsi enaki? (Gromoviti dobroklici na levici in med poslušalci — nemir na desni.) Jaz bi želel, da bi bil gosp. Kromer tudi en kos Hrvata! (Dobro! veselost na levici in med poslušalci.)

Poglejmo nekoliko v zgodovino nazaj. Kdo daje vojake, kdo pošilja v vojsko svoje sinove, da prelivajo krv za domovino, ali „füršti“ ali sploh žlahta, ali pa kmet? Kdo je branil Avstrijo proti mnogoletnim napadom krvoločnih Turkov? Niso to bili sinovi prostih Hrvatov in Slovencev? Kdo je rešil leta 1848. Avstrijo gotovega pogina? (Pohvala.)

Zato, gospôda moja, ozrimo se na slovenskega kmeta, na njegove potrebe, dajmo mu slovenske uradnike in šole. Saj mi znamo tudi drugih jezikov, znamo tudi nemški, in radi pošiljamo svoje sinove v nemške šole, ali prve šole morajo biti slovenske, zato še enkrat prosim, dajte nam slovenskih šol in slovenskih uradnikov! (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.)

Tudi poslanec dr. Toman je poprijel besedo in tako-le govoril:

„Gospôda moja! nisem prosil besede, da bi obširno govoril. Odgovoriti pa moram gosp. Kromerju, ker me je njegov izrek, da se nemštvo mora razširiti do jadranskega morja, v srce spekel, kakor mora speči v srce vsakega poštenega Slovenca, ker je ta želja brez patriotizma, brez ljubezni do prestola in države, in če je treba, bodem to dokazal.

Nisem se namenil obširno o narodnem jeziku govoriti; ta reč je rešena na svetu, kaj velja narodnost so rešili drugi možje, kakor g. Kromer. Rešil je to tudi tisti velikán, kateri je skoro celi Evropi zapovedoval, ki je oči zatisnil na št. Helenskem otoku rekoč: „tistemu bodo narodi pristali, kateri bode z narodi držal“, in dokler se bode potomec njegov teh misli držal, bo mogočen vladar, oziralo, ravnalo bode se po njegovih mislih, pa ugasnil bode blišč njegov, kadar bo popustil to misel.

Nobena država pa nima tolike potrebe oziroma na svoj obstoj in mnogovrstne narode, kakor ravno Avstrija, da se prime misli, biti vsakemu narodu v postavi enako pravična. Avstrija mora biti vsem narodom, deželam pravična, ako hoče obstati, saj „kdor bode z narodi držal, ta bode zmagal!“ (Živa pohvala na levici in med poslušalci.)

Te besede vodijo danes v Evropi in Avstriji vso politiko, bodi si centralizem, dvalizem ali federalizem ali kakor se te oblike imenujejo; vse, verujte meni gospôda, vse nič družega ni, kakor narodna politika. Nemec zahteva po stari navadi čez nasimeti vlado in mi drugi narodi čutimo, da imamo samostalni ostati pravico, — in za to je boj.

Jaz vpričo prečastitega gospôda vladinega zastopnika radostno izrečem, da Slovenci, da večina kranjskega zbora z veseljem pozdravlja, kar je danes izustil gospod deželni predsednik o §. 19. decemberske ustave, katerega sem jaz nasvetoval in kateri je potrjen bil. Mi se radujemo, da vlada hoče naše pravice v življenje sklicati, in to nam je zagotovil vladni gospod namestnik ter pričakujemo izpeljave te obljube. (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

Vladi treba ni, nas za sovražnike držati, če nam dá to, kar nam gré. Najimenitnejša vprašanja, na katerih rešenji sloni obstoj Avstrije, so ta, v tem so zedinjeni vsi nemški narodi! — „Avstrija naj dela na to,

da narodu vsakemu izkaže enake pravice, — brez tega miru ni.“

Tisti mir, ki ga gosp. Kromer misli, je mir nepravičnosti, nepostavnosti, tisti mir je mir birokratične Avstrije. Avstrija pa mora drugača biti, kakor taka, ona se mora presukati v novo, kajti zná tudi drugače obstati, kakor tako, da samo tisti veljá, kateri nemški jezik govori.

Ali vsi po materi nemški govoré? Najmanjši del! Angleži, Francozi, Italijani ne pravijo, kakor se sliši od Nemcev, da je kultura, omika angleška, francoska, italijanska; omika je splošno blago vseh narodov v Evropi, celega sveta (dobro, dobro!); to verujte meni, da si jo bode slovenski narod gotovo pridobil tako, kakor nemški narod začel si jo pridobivati od drugih narodov in osobito od italijanskega naroda (Dežman: Oho!) Niso li od tod prišle vse umetnosti? Ni pravoslavje prišlo iz Bolonije? Kakor zajemajo še danes vsi narodi iz knjig Grkov in Rimljanov si vednosti in bi rekel neko posebno omiko in modrost, pa nimajo nobene zveze z Rimljani in Grki, ki niso več politični gospodarji in tudi ne bodo nikdar več; tako bomo tudi mi Slavjani, če treba, zajemali iz zakladov drugih narodov vednost in omiko, — al sužni jim nečemo biti za to.

In verujte meni, Bog je vstvaril slovenski narod, da naj sledi po času, v omikanju človeštva; mi znamo najvišjo stopinjo omike doseči, da, Slavjanstvo bode pokazalo omiko, kakor jo ves svet videl nikdar ni. (Živahna pohvala na levi in med poslušalci.) In del slovenskega naroda smo mi Slovenci; zahtevamo tedaj, da se začnemo vsestransko izobraževati, da naš narod zadobi vse pravice do svojega jezika, po katerem le si zamore zadobiti omiko.

Kar je gosp. Kromer o tem govoril, je kakor Nemec pravi, za vsacega pametnega in poštenega Slovence in človeka „überwundener Standpunkt.“ O tem se mi ne pričkam več, to le še odbija starinska birokracija, s to se pa ne zgovarjamo več danes; ona ne more vekovita biti, temveč se mora odkriti in podati se. — Dve reči na dalje pa moram še ogovoriti. Gosp. Kromer je rekel, da so narodnjaki zapeljivci, da mladina zaradi njih trpi, da stariši iz višine gotovo osveto kličejo zoper te, ki so jo zapeljali, in ko bi bil on še naprej govoril, bi bil še gotovo imena zapeljivcev imenoval. Na to bi jaz lahko veliko odgovoril, ako bi hotel; al rajši rečem le eno. Naj noben oče, ki odgaja svoje otroke po vodilih „nemškutarstva“, in po vodilih g. Kromerja, bi se tako malo bati imel osvete, kakor rodoljubi, ki budijo narod. Le toliko rečem — in nič več.

Kar pa zadene drugo besedo, kakor da bi se pri nas gojila misel jugoslovanskega kraljestva, gospôda moja, nismo nikdar kaj tacega zahtevali, nismo nikdar kaj tacega storili ali očitali v deželnem zboru. In rečem celemu svetu, da se radujemo, da ljubimo vsakega slovenskega brata, da bomo ž njimi v dušni zvezi stali drug drugega podpiraje, da bomo popred omiko dostignili, ktera omika bode naše nasprotnike razjasnila in razvedrila. (Živahna pohvala na levi in med poslušalci.) To je dušna zveza; ona nima nič nevarnega v sebi, da bi države podirala; mi nismo nikdar kaj tacega govorili, nismo nikdar kaj tacega čuli, kakor smo slišali danes po predgovorniku, „da se mora nemštvo razširiti do jadranskega morja“ in kakor je slišati bilo pri nekem godu v sijajni veselici na Dunaju, ko so nemški strelci vkup leteli. Čudili smo se, da je mogoče bilo v središču Avstrije in vpričo cesarskih pomočkov in na njih ušesa govoriti sledeče besede: „Avstrija in Prusija ste historičen pomen; ako niste, kmalu morate biti, kakor tudi državi Avstrija in Prusija v historično kamro spa-

date, in Nemčija vzraste nad njima.“ Gospôda moja, kaj takega še nobeden Slovan govoril ni; kar v tem leži, to je tisti pomen kakor v besedah, „da Nemčija do jadranskega morja se mora razširiti“, in tako rečem, kar sem enkrat že drugod rekel, Germanija ljubi Avstrijo in jo objema tako, ter se prijema obal jadranskega morja, da jo bode zadušila na svojih ljubezni polnih grudih, če Slovani temu ne bodo branili. (Dobro, dobro! na levi.) Toliko in nič več.

Al še eno. Gospod zastopnik c. k. vlade je rekel, da je postava vladino stališče; veselim se in radujem v tem, da je vlada to spoznala in da nam v vseh potrebah narodnosti zadostiti hoče in prosim, da naj poroči vladi na Dunaju, ako bode spolnila svojo besedo, ne bode zvestejih podpornikov za Avstrijo kakor mi! Al gosp. Kromer je rekel, da on zaradi pravic do narodnega jezika na postavnem stališču stati ne more; kdor pa ni na tem, ta je na nepostavnem, neustavnem stališču, ta se pa ne more „verfassungsfreundlich“ imenovati, kar se vendar gospod Kromer zmiraj imenuje!“ (Dobro!)

Slovensko slovstvo.

„Besednik.“

Naznanilo in vabilo.

V družbinem „Koledarčku“ oglašeni kratkočasni in podučni list za slovensko ljudstvo „Besednik“ prične z mesecem februarjem (prej ni bilo mogoče) na svitlo izhajati. Celoletna cena bode listu 2 gold. 50 kr., polletna 1 gold. 30 kr. (izbrala se mu je nekaj večja oblika, kakor se je izprva mislilo, toraj tudi večja tiskarina); dijaki pa ga morejo, ako se jih vsaj kakih deset naročnikov vkup oglasi, za pol leta po 1 gold. dobivati, ako z naročilom tudi naročnino pošljejo. Prvi pomočnik pri vredovanju bode tajniku gosp. Ant. Umek, zač. gimn. profesor v Celovcu. „Ogledni list“ prinesó prihodnje „Novice“. Vabimo vse Slovence na obilno naročbo! —

Pri tej priložnosti moramo g. naročnike „Cvetja iz domačih in tujih logov“ še za potrpljenje prositi, ker nam gosp. pisatelj še zmiraj ni poslal nadaljevanja in konca romana „Cvet in sad“.

V Celovcu 1. januarja 1869.

Vredništvo in založništvo.

* *Jezičnik* ali pomenki o slovenskem pisanju. Spisal J. Marn. VI. leto. V Ljubljani natisnil in založil J. R. Milic. — Spet je jako zanimiv ta snopič, v katerem nam učeni jezikoslovec razkazuje ozko zvezo med staro in novo slovenščino, pa tako kaže pot, kako naj se naš sedanji jezik množi in lika po starem. Razgovori v 6. tem zvezku na 7 pôlah segajo do črke L. Kakor smo iz popolnega prepričanja o veliki koristi „Jezičnika“ priporočali prejšnje zvezke „mladim in stariim Slovencem“, tako živo priporočamo tudi ta zvezek, kateri jim zopet mnogo lučic prižiga, za kaj je pisanje tako ali tako bolje. V bukvarnici Gerberjevi je na prodaj.

Statistika našega carstva.

Vsakemu, ki se peča s politiko našega cesarstva, utegnejo zanimive biti naslednje številke:

V deželah, ki imajo svoje zastopnike v državnem zboru na Dunaji, *) živí na prostoru 54.528 štirjaških milj 19 milijonov in 602.736 ljudi, toraj na eni štirjaški

*) Žalostno je, da zdaj še pravega imena nimamo za te dežele!

stellung des alten Königreiches), moremo po takem res misliti, da gré za obširnejše kraljestvo, kakor je to od 1848. leta.

Al naj je to ali uno, zmirom moramo biti neverni Tomaži, dokler nimamo črnega na belo — in to za to, ker že leta 1866. meseca julija (glej „Novice“ list 34.) je počil enak glas, da po mislih nadvojvode Albrechta iz glavnega vojnega stanovišča v Gorici vlada hoče vse primorske dežele — Gorico, Trst in Istro — s Kranjsko vred v eno samo skupino z enim samim namestništvom in enim samim skupnim deželnim zborom — in tem v Trstu! — združiti.

To se je nameravalo takrat, ko je italijanizem žugal pogoltniti vse slovenske primorske dežele — al ko je prejenjal — če tudi ne jenjal — vihar vojni, ostalo je zopet vse pri starem.

Taka je menda tudi zdaj; tam gori na Dunaji še niso spregledali in spoznali prav, kodi da je treba voziti in kako krmiliti, da se državni voz vnovič in za vselej ne zvrne.

„Novicam“, ki od 1848. leta vsako važno politično stvar pretresajo, je tedaj zopet prilika dana, iznova prevdarjati Ilirijo in rešiti prašanje: kaj narodnosti slovenski obeta ilirsko kraljestvo: ali pridemo na bolje ali ne, ker dobimo koroških Nemcev in primorskih Lahov v skupino, ako se namreč Ilirija namerava po osnovi 1825. leta, potrjeni po ustavnem pismu od 1848. leta, osnovati. (Dal. prih.)

Spomini na deželni zbor kranjski.

Razprave o vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih.

(Na dalje.)

Govor poslanca Svetca se je glasil tako-le:

„Gospod Kromer je obžaloval, da se je v naši deželi vnel prepir zastran jezika. Al jaz bi prašal, kdo je pa kriv, da imamo prepir? Ali je treba imeti prepir? Podajte se, moja gospoda, tistemu, kar zahteva pravica, kar zahteva postava, in kar zahteva naravno pravo, pa je vsega prepira konec. (Živa pohvala na levici in med poslušalci.) Dokler pa Vi nečete sprejeti tega stala, do tistih mal bode prepir, in gospôda moja, prepir, kterege ne bo prej konec, dokler pravična stvar ne zmaga. (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

Gosp. Kromer hvali stare čase, ko ni bilo od tega prepira še nobenega sledú; jaz njegove hvale ne morem potrditi; kajti oni časi bili so žalostni za našo narodnost. Res je vladal mir, toda na eni strani mir pasivni, to je bil mir, kakoršen vlada na pokopališču, kakoršen vlada na grobu; Slovenci so bili mrtvi, se niso čutili. On hvali čase, ko so „vandrovci“ hodili iz Ljubljane v nemške kraje, in se bogatili tam z nemškimi znanostmi in skušnjami; on hvali čase, ko naš dijak od slovenščine ni nič vedel, ko se je izobraževal samo v nemškem jeziku, ko so ga na Dunaji radi za privatnega učitelja ali inštruktorja jemali. Ja, gospôda moja, res je, bilo je tako; ali vprašam Vas, primerite tisti čas sedanjemu času, ali je res takrat obrtnost, učenost tako slovela; ali se nam ne očita od vseh strani, da je naš narod daleč za drugimi zaostal? Ko bi tisti časi res tako srečni bili, pač bi to ne moglo biti; ampak mi bi morali stati na vrhuncu obrtnijskih vednosti, na vrhuncu znanstvenega izobraženja. Saj tega ne porečete, da je slovenski jezik kriv, da smo zaostali; zakaj slovenske šole smo še le dobili zadnja leta, pred petimi ali šestimi leti — še le od tistihmal nam je bilo mogoče, poskušati nauk v svojem jeziku. Ali mar ni tako? (Dežman se smeja.)

Gosp. Kromer misli, odkar so naši dijaki jeli učiti se slovenskega jezika, so zaostali v izobraženji, kriminalna sodnija ima opravljati ž njimi, in namesti da bi se učili in izobraževali, trosijo svojo delavnost po čitalnicah. Na to imam jaz le to odgovoriti, da tudi dijaki v starejših časih niso bili na tako visoki stopinji, kar se tiče nemškega jezika, da bi ne bilo nič več želeči treba. Ozrimo se v praktično življenje, in skušnje nam bodo pokazale, da ljudje, ki so vse šole po starem izdelali, nemškega jezika vendar ne znajo; le lomijo ga, in le malokteri se je po svojem lastnem učenju dokopal do tega, da ga res zná, pa ne iz šole, ampak iz lastnega učenja.

Gosp. Kromer je omenil, da je en gimnazijast naredil dvajset pogreškov v nemškem spisu. Na to odgovorjam: Ne davno je stal v enem nemškem časniku ljubljanskem nemški spis od enega gospoda iz stare šole, ki je zdaj sodnik v nekem kranjskem trgu, tudi tistega gospoda nemški spis sem jaz občudoval, kajti naredil je bil tisti gospod morebiti tudi kakih dvajset pogreškov (dobro! smeh na levici in med poslušalci), in ta gospod posluje že veliko let v praktičnem življenji, šole je izdelal čisto po stari sistemi, in tudi uraduje samo v nemškem jeziku. Vidite tedaj, da tudi tak ne zná vselej nemškega jezika! (Smeh.)

Kar se tiče tega, da imajo kriminalne sodnije tudi z dijaki opraviti, mislim, da se to ne godí samo pri nas, ampak tudi kje drugod, in lahko se tega prepričamo iz časnikov. To pa rečem, da se morebiti nikdar ni tako ostro pazilo na slovenske dijake, kakor dandanašnji, in da sodnije v starejših časih bi bile marsikaj za otročarijo izrekle, kar dandanašnje izrekujejo za kriminalna hudodelstva. (Gromoviti dobroklici in smeh na levici in med poslušalci; nemir na desnici.)

Gosp. Kromer je pripovedoval... (besedo mu preseka posl. Kromer obrnivši se do predsednika: Gospod predsednik, kaj je tukaj vse dopuščeno, tudi uradniško čast tako napasti, kakor je to g. Svetec storil? To je vendar presilno!)

Poslanec Svetec nadaljuje: „Prosim, ima gosp. Kromer pravico, mojo besedo pretrgati? (Predsednik odgovori, da Svetec ni nič tacega rekel, da bi bil zaslužil svarilo. Pravo, pravo na levici in med poslušalci.) Poslanec Svetec nadaljeva: Nadalje je očital gosp. Kromer naši mladini, da zahaja tudi v čitalnice. Kolikor je meni znano — vsaj za Ljubljano vem — je šolski mladini za zdaj prepovedano, čitalnico obiskovati; tedaj se zastran tega nič prepirati ni, ali je govoril pravico, ali krivico. Al če na slovensko mladino pazijo, da ne bi k narodnim društvom pristopala, vprašam, gospôda moja, ali se tudi tako ostro meri, kadar kdo k nemškim turnarjem pristopi. (Smeh.) Ali je morebiti tudi takrat toliko hrupa?

Gosp. Kromer nadalje pravi, da je zdaj nastalo sovraštvo med Slovenci in Nemci, in da to sovraštvo zmerom bolj narašča. Na to mu odgovorjam, da to ni po vse res. Mi proti poštenim Nemcem, proti pravičnim Nemcem nimamo nobenega sovraštva, in kdor pozná skušnje v našem mestu, bode videl, da je ravno domača stranka poštene Nemce podpirala in si prizadevala, poštene Nemce spraviti v mestni in druge zastope.

Slovenska stranka ni nikdar poštenih Nemcev odbijala; kar pa res ne moremo trpeti, to so tisti Nemci, kateri so prišli iz tujega, ter pomagajo, domači narod zatirati; proti tem, potem proti tistim Nemcem, ki niso pravi Nemci, ki so ko Slovenci odrasli, ki so še nedavnej kratke hlače nosili (smeh), zdaj se pa šopirijo za Nemce, in domačo reč, domač narod zatirajo, proti takim Nemcem se stavimo, in ti so vredni našega sovraštva. (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.) (Dal. prih.)

Vendar ne nasprotujemo zložbi omenjenih dežel v ilirsko kraljestvo — saj ga tako ne bo! — ker bi bilo morebiti nekoliko pomagano našim bratom v Istri in na Goriškem, pa tudi na Koroškem; al dokler imamo Slovenci gotov boj z dvema narodoma in vrh tega so vendar še štajarski Slovenci žrtovani nemški supremaciji, dotlé se ne moremo navdušiti za tako zložbo.

Vemo sicer, da s principom združenja narodov po narodnosti ne bili bi Čehi zadovoljni, katerim načelo je zgodovinsko pravo; al — slovenskemu narodu ni pomagano z zgodovinskimi spominki, ako ti ne sežejo v tiste čase nazaj, o katerih „zemljepis“ Kozlerjev piše, da „današnja dežela Slovencev je bila v letu 650. po Krist. rojstvu vdružena velikemu slovanskemu kraljestvu, katero je bil Samo osnoval in ki je segalo notri do Českega, Moravskega in severnega Ogerskega, pa je po Samotovi smrti razpadlo na drobne dele, nad katerimi so v srednjem veku posebni knezi, kakor vojvodi kranjski, koroški, grofi celjski in goriški, mejni grof istrijski in oglejski patrijarh gospodovali, in katerih dežele so v 12. in 13. stoletji polagoma prišle pod krono habsburške rodovine.“

Ako se naši sedanji „drobni deli“ spet ne zedinijo v celoto starodavno, vendar lahko Avstrija v okom pride tiščanju po zedinjenju, da dobí slovenski narod v vsem popolnoma vse to, kar ima nemški in laški.

Tudi slovenski narod se je izbudil in živi, a nemškutarjem in lahomom na ljubo se ne bode več v grob vlegel, — zato bojo že skrbeli zastopniki njegovi.

Spomini na deželni zbor kranjski. Razprave o vpeljanju slovenskega jezika v šolah in uradnih.

(Na dalje.)

Gosp. Kromer je rekel, da ta princip, da je učni jezik najboljši materinski jezik, ni resničen, zakaj če bi ta princip resničen bil, potlej bi morali Eskimos, Botitüdi in Indijanci v severni Ameriki najimenoitnejši ljudje biti. Jaz bi na to odgovoril: Ko bi ta princip ne bil resničen, morali bi Nemci in drugi pravi bedaki biti, ki se ravno v svojem materinskem jeziku podučujejo in imajo povsod materinski jezik za učni jezik. (Smeh.)

Gosp. Kromer pravi, oče naj ima odločevati, v katerem jeziku bi svoje otroke podučevati dal. Gospôda moja, naj imajo te pravice, mi jih nikomur ne kratimo; oče naj odločuje, naj skrbi, da se bode otrok izučil v tistem jeziku, kterege oče za potrebnega spozná; mi tega ne branimo, ako neče oče sina pošiljati v ljubljansko šolo, naj ga pošlje drugam, če hoče, da se podučuje v nemškem jeziku, naj ga pošlje v privatno šolo, ali naj se napravijo nove privatne šole, če je treba, gotovo se taki napravi nobeden upiral ne bo. Al mi skrbimo za slovenski narod; slovenski narod mora imeti pripomoček za izobraženje, in ta pripomoček je le domači jezik. Se vé, da gospodje na uni strani ne pripoznavajo, da bi bil slovenski jezik pripraven za učni jezik in da bi se dalo sploh v slovenskem jeziku izobraževati in podučevati; al meni se zdi, da ti gospodje ne razumejo prav, kaj je učni jezik. Oni mislijo, da je tisti učni jezik najboljši, ki je najbolj izobražen, ali to ni res. Učni jezik je najbolj tisti, kterege otrok najbolj razume, in to je materni. Kaj pomaga siromaku najučenejši jezik od sveta, ako ga pa otrok ne razume. Da je pa naš jezik popolnoma pripraven za poduk, tega mislim nobeden ne bo dvomil. On je že od nekdaj učni jezik v cerkvi, kateri očitata, da je preme-

tena, da zná izvoliti svoja sredstva, ona je od nekdaj z našim slovenskim ljudstvom govorila le v slovenskem jeziku, in to kaže, da je slovenski jezik za nauk najpripravniši. Da je jezik pripraven za nauk, ni treba, da bi bil učen jezik. Poglejmo v zgodovino. Mislite, da so po nemško lomili naši misijonarji, ko so divje Indijance spreobračali? Ali se niso poprej indijanskega jezika učili (čujte, čujte! na levici) in v tem jih učili svete vere pa tudi indijanske bukve pisali, ter tako indijanski narod izobraževali? In gospôda moja, če se ozremo na našo lastno zgodovino slovensko, kaj pripoveduje naša zgodovina o krščanstvu, kako se je med slovanskim narodom razširilo? Zgodovina pripoveduje, da so prišli najpred nemški misijonarji med Slovence širit vero; al njih nauk se ni prijel, ker niso jezika znali, in nazadnje so zginili blagotvorni verski nauki brez vspeha za narod. Tu je zmisli nek slovenski knez, da narod potrebuje narodnih učiteljev, in je poslal po Cirila in Metoda, rekoč: Ona dva, slišim, da znata slovenski jezik, teh tedaj prosim, da mi jih car pošlje. (Dežman: Na Kranjskem ne!) Ta dva sta prišla, sta podučevala v slovenskem jeziku, prestavila sta svete bukve na slovenski jezik in od tistihmal je stalo krščanstvo nepremakljivo med Slovenci. (Pintar: Res je!)

Gosp. Kromer dvomi, ali je naš jezik koristen ali ne. Gospôda moja, meni se dozdeva, kakor so današnje okoliščine, da je. Slovenski jezik je prav koristen, tako, da bode žal tistim starišem, kateri ga zane-marjajo pri svojih otrocih; ni več tisti čas, ko je nemščina bila edino zveličavna v Avstriji.

Poglejmo nekoliko okrog, kje je mogoče še izhajati samo z nemškim jezikom? Poglejmo na Česko, Moravsko, Gališko, Ogersko, Hrvaško, Primorsko, Laško, nikjer ne morete več izhajati samo z nemškim jezikom, pa tudi pri nas ne. Jaz sem popolnoma prepričan, da je neobhodno treba slovanskega jezika in da ne more noben učitelj dobro skrbeti za narod brez znanja slovanskega jezika. (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.) Ozrite se malo v prihodnost. V Orientu se odpirajo železnice; zid, ki zapira Turčijo, bo morebiti kmalu podrt, tedaj se ves jug odpre, in kateri jezik bo doli? Slovanski! Čedalje bolj izdeluje tudi Rusija svoje železnice, te železnice ne odpirajo samo neizmer-nih zakladov vsega natornega blaga, ampak bodo tudi prevoznice med Azijo in Evropo. In spet kateri jezik bode tam potreben? Slovanski! Kje morete še samo z nemškim jezikom izhajati? Na gornjem Štirskem, na gornjem Koroškem, na gornjem in doljnem Avstrijskem, na Salcburškem in na gornjem Tirolskem; to je vse, kjer vam samo nemški jezik zadostuje. Odtegnite svojim otrokom znanje slovenskega jezika; ali jih bode potem le v te kotiche pošiljali, da si bodo kruha iskali? (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.)

Tedaj, gospôda moja, je popolna napaka, je greh starišem, je nesreča otrokom, ako se ne skrbi za to, da bi znali tudi slovenski jezik, ki je slovanski, in se je po njem lahko naučiti družih slovanskih jezikov.

Gosp. Kromer na dalje pravi: Res, pravico imamo; al vse drugo je pravico imeti, in vse drugo, zahtevati jo, kar ni dolžnost. Jaz mislim, da v teh obzirih, v katerih mi zahtevamo slovanski jezik, je tudi to naša dolžnost. Ako je učni jezik tisti najboljši, ki ga otrok najbolj razume, to je materinski; ako je to res, potem je naša dolžnost, zahtevati ta jezik. Ako je to res, da se pravica v uradih in sodnijah najbolje izvršuje v jeziku tistih, katerih se tiče, in mislim, da je to res, potem je spet naša dolžnost, zahtevati, da se rabi pri slovenskih ljudéh slovenski jezik.

Gosp. Kromer je nekak hotel reči, da bi le od stranke zaviselo, v katerem jeziku naj se piše. Na to mu jaz odgovarjam, da on čisto krivo razklada postavo. Naj bere on v kazenskem redu (Strafprocessordnung), naj bere on in bode našel v njem: „Če bi tisti, ktereга zaslišuje, ne znal družega jezika, kakor na pr. italijanskega ali francoskega, da se mora v tem primerljeju zapisati izreka tega človeka vselej v italijanskem ali francoskem jeziku, ne samo takrat, ako bi ta zahteval, ampak vselej.“ To je postava. In če bi se to ne zgodilo, ima viša deželna sodnija dolžnost reči: ta zapisnik ni za nič, ta sodba ni veljavna; kasirati bi morala tako pravdo, v kateri se ni na dotični paragraf oziralo. Kar velja za Italijana, za Francoza, velja tudi že za Slovenca zdaj. Ko bi se ravnalo tako, kakor piše postava in ministerski ukaz, onda bi se morali ne samo protokoli slovenski pisati s slovenskimi ljudmi, ampak viša sodnija bi morala po svoji dolžnosti zametati in kasirati vse take pravde, ki niso po postavi. (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.)

Gosp. Kromer pravi, da naš kmet tega ne želi, da je on po mnogih skušnjah ljudi željo izrekel. Gospôda moja, da ljudstvo to želi, ne bodem se opiral na posamesne peticije, ker vemo, koliko so vredne. Mi jih imamo pro in contra. Leta 1866. so prišle peticije contra iz Tržiča in Idrije; vedeli smo, kako in po kom so prišle; — pozneje so spet prišle iz ljubljanskega in kranjskega mesta pro, in danes spet tri za, in dve proti. Jaz na to ne gledam, ampak imam za naše ljudstvo drug dokaz. Naše ljudstvo na tanko vé, kaj zastopniki njegovi mislijo, kateri program imajo; njegovi narodni zastopniki so že v poprejšnji sesiji to nasvetovali in predlagali, kar danes; ljudstvo je vedelo, kaj hočejo in kakošen program imajo, in vendar, kaj se je pokazalo? Ali je narod zavrzel svoje poslance? Ne! Dvakrat jih je izvolil po vrsti z največo večino, dvakrat proti vsemu nasprotovanju naših Neslovencev, proti vsemu nasprotovanju same vlade. (Gromoviti dobroklici na levici in med poslušalci; resnica!) To, gospôda moja, je dokaz, kaj ljudstvo hoče in kateri ravnajo po njegovih mislih in željah.

Gosp. Kromer je hotel dokazati tako, da kmetje nemščino zahtevajo, da na meji kranjski in koroški kmetje svoje sinove na Koroško in koroški kmetje svoje na Kranjsko dajejo, da bi se eni nemškega in drugi slovenskega jezika učili. Gospôda moja, to dokazuje na obe strani; to dokazuje, da je tudi slovenski jezik potreben, in celó prosti Nemci spoznavajo, da je potreben. (Smeh.)

On je na dalje rekel, da nekatere občine so prosile, naj se jim pošilja državni zakonik v nemškem jeziku, ker slovenskega ne razumejo. To se je zgodilo na Koroškem v treh občinah; al vprašam jaz, kateri kmet pa razume državni zakonik? naj se mu pošlje v nemškem ali v slovenskem jeziku, zato ker so predmeti večidel viši, kakor njegova razumnost. S tem ni čisto nič dokazal; pa če bi tudi res bilo, da zakonika ne razumejo, zato ker jezik ni pravi, naj se pomisli, da je velik razloček, ali je prestava dobra ali slaba, ako je slaba, se iz tega še ne more izpeljavati, da bi bil jezik kriv, ne pa tisti, ki prestavlja, ki jezika ne zná. (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne stvari.

Na slavo vezniku ka.

V 49. listu lanskim „Novic“ je gosp. L. vprašal po domovinskem listu veznika ka.

Ustrezi se tu na kratkem L.-vi želi, ter živo se priporočaj vsakemu dobremu piscu pisavo veznika ka na pravem mestu.

Domovina vezniku ka je vzhodno Slovensko, namreč Prekmursko, prekrasna okolica med Muro in Dravo in še prek Drave proti zahodu, takisto v Halozah. Razve narodnega govora to svedočijo knjige prekmurske od njih početka do sedanjega trenutja: Küzmič M., Küzmič St. Šurdavski, Cipot Gj., Barla M., Košič J., Sabar, Trpljan, Kardoš, Žbül, Borovnjak in druge knjige ne noseče piščevega imena; Krempelj in drugi pisatelji držeči se narodnega golča na vzhodnem malem Štirskem. Najpoznejši prekmurski knjižniki ozirajoči se na našo knjižno pisavo mešajo ka in da, mislé, ka je naš da povsod suho zlato; posnemljejoči naš knjižni jezik niso posebno srečni, ker navadno krive ali slabejše oblike pobirajo, pogrešajoči jezikoslovne naobraženosti.

Ka (kaj, j je okrep, kakor p. v sedaj) je zaime v prvotni podobi, sanskrtski ka je vprašavno zaime, starinsko slovenski kъ, a se je ohranil krepko v novi slovenščini prek starinske, ktera že javlja oslabъ, naše narečje kaže tudi krepšo končnico od starinske slovenske tudi v prvi osobi enojnikovi — am, em, im, v dvojniku še celó narodni golč na slovenskem Štirskem javlja praobliko — ma, me, kar je povse ustrojno oziroma na enojnik in množnik v prvih osobah: — m, — ma, — me, — mo, dičimo se, ka imamo staršo osobno končnico v dvojniku nego sanskrt, kjer že je m v v omehčan ali zavržen (Bopp „Vergl. Grammatik“ §. 434. in 441): kot-am, plet-em, hval-im, dvojnik kot-ama, -ame, st. slovenski je razve nekoliko brezvezniških glagolov in imamъ — ѿ, lat. o, grški ω, iznemši one na -μ. Ka se je ohranil v zaimeni vprašavnem, nedoločenem in nanašavnem: kaj, kar; ka je ostal v prakreposti kakor prednik v nekih samostavih: ka-niža, ka-luža, ka-vran, ka-vrač, in na konci: lani-ka, snoč-ka, zač-ka, vendar že tudi o: ko-mar, ko-mara (dimasta ali črna krava), ko-rešeta, ko-re.

Veznik ka se rabi ondi, kjer latinski quod (sansk. kat) in grški ὅτι, ter vvaja povedi izrekajoče razsodbo, razjasnilo, vzrok, občutje: rekli so, ka ide (Küzmič); gospodne, je li ne maraš, ka je sestra moja ostavila mene samo dvoriti; potomtoga znajoči J., ka so vsa skončana; ar sem se bojo tebe, ka si trdi človek (Küzmič); da, lat. ut iz ku-ti in grški ὅτι, pa vvaja stavke naznanjajoče namer, učinek, posledek: poslali so židovje... k Ivanu, da bi ga pitali (Küzmič); dao je njega, da bi se razpeo (Küzmič) itd. Redna raba teh veznikov deli lepoto, točnost in pravilnost jeziku; dokler pa pišemo in govorimo kaj, kar, a ne ča, co, što, čto, dotle je sevsema dosledna raba veznika ka v navedenih primerih, nikar oddaljenje ali razdruženje od inih sorodnih bratov; pogrešna pisava nas nikoli ne zedini, nego le napredek po jezikoslovnih vodilih. Drug namen in nalogo imajo prikletna vrata, drug pivnična, čeravno so oboja vrata, kako bi se prilegala zamenjena? Narodni govor opirajoči se na čisto jezikoslovje je merilnik v pisavi.

R. B.

Iz življenja za življenje.

Sine ira et studio.

Če reče kdo ti žal besedo,
Ne vtisni koj si jo v srce;
Velikokrat kaj 'z ust uide,
Od česar srce nič ne vé. —

Na ptujo moč ne zidaj dosti,
Le na-se stavi ves svoj úp,
Če ne golj'fanega te kmali
Bo vjédel reve britki strup. —

Kdor še okusil ni pelína,
Ne vé ceniti slad medú;
Ne zná, kaj zvesti je prijatelj,
Komúr nezvest ni vzrok jokú. —

Zmir pazi, kdaj prijádra sreča,
I ko je tú, ne bodi slép, —
Okléni se z močjo je celo,
Ne zgrabi jo samo za rép. —

Po pravici so spoznali najnovejši amerikanski pisatelji narodnega gospodarstva, da je popolnoma napačna znana sistema „Laissez faire“ ali „Laissez passer“ (delaj vsak kakor češ!).

Gledé na vse to, je gotovo nujna potreba, da se prenaredí obrtnijska postava, in jaz mislim, da drage volje sprejme sl. zbornica nasvet odborov, čegar jedro je to, naj se pokličejo izvedenci iz dežel na Dunaj v namen, da se skupno in natančneje posvetujejo v tej zadevi.“

Zbornica je ta nasvet enoglasno sprejela.

Spomini na deželni zbor kranjski. Razprave o vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih.

(Na dalje.)

Gosp. Kromer pravi, da, ko bi se slovenščina v uradnije vpeljala, bi se vse počasneje vršilo, ker bi dvakrat toliko dela bilo, kakor zdaj pri nemškem uradovanju. — Meni se ravno nasprotno zdi, naj vam to precej v enem zgledu pokažem. Zdaj, ker se uraduje tako, kakor želi gosp. Kromer, se mora slovensko poslušati, in potem nemško narekovati, tedaj slovensko na nemško prestavljati, in potem spet na koncu, ko je treba protokole prebrati, tu se mora, ker stranka ne razume nemški, kakor je zapisano, spet nemško na slovensko prestavljati. Ali ni veliko krajše, precej slovensko pisati? Potem ni treba slovenskega v nemško, in nemškega v slovensko prestavljati; tedaj je dvakrat manj, ne dvakrat več dela. (Živahna pohvala in smeh na levisi in med poslušalci.)

In potlej on pravi, zavoljo tega bi imeli ljudje veliko več stroškov. — Tudi v tem se mi zdi ravno nasproti; zakaj zdaj, če kdo nemški dopis dobí od sodnije, ki ga ne razume, mora tolmača iskati, letati od Poncija do Pilata, predno tolmača najde; mora plačevati tistega, ki mu tolmači, trositi denar za pot, in večkrat se še prigodí, da je tolmač slabo predstavil ali ga napak podučil, in da na zadnje tudi od tega škodo trpi. (Res je to! Dobro!) Zato rečem, ne več, ampak manjši stroški bodo, in več bo pravice, kakor je je dozdaj.

Gosp. Kromer se boji, če mi slovenščino v šole vpeljemo, da nam tujci vsi zbežijo (smeh), in potem, da bo Ljubljana imela strašno škodo. — Meni se saj po zadnjih skušnjah ne zdi, da bi to resnično bilo, zakaj že zdaj so naše šole saj po nekoliko slovenski vravnane, pa mislim, da zavoljo tega še noben tujec ni zbežal. Vprašanje je pa to: ali bomo res na tujce gledali? Naša dolžnost je, najprej na sebe gledati. Vprašam, ko bi kdo v nemškem Gradcu ali na Dunaji za sebe tirjal slovensko ali laško šolo, ali se mu vstreže? Jaz saj še nisem nikdar slišal, da bi se bile tam šole po tujih ravnale; zakaj bi se pri nas? Srajca mi je bliže ko suknja; najprej za-se, potem za druge in Bog za vse. (Dobro in veselost na levisi in med poslušalci.)

Pa pogledjmo malo na skušnje v srednjih šolah, pogledjmo statistične date v Ljubljani, v Novem mestu in v Kranji. Veste koliko je taci, ki so morebiti Nemci, veste koliko imajo taci, da bi res ne mogli se v slovenščini učiti? Imamo morebiti teh — pa tega ne vem na tanko — povem le, koliko jih je za Nemce vpisanih: v Novem mestu jih je 5, v Kranju 1 in tukaj v Ljubljani je takih, ki se slovenskega jezika ne učé po slovenski, ampak po nemški 70; če razdelite jih na osem razredov povprek, tedaj jih v Ljubljani ne pride

na vsaki razred več ko 8. Drugače pa sem jaz prepričan, ko bi deli ljubljanske Nemce na pravo rešeto, da bi jih prav malo na vrhu ostalo. (Dobro, dobro! na levisi in med poslušalci.)

To, gospôda moja, je vendar znano, da zná v Ljubljani skorej brez izjeme vsak slovenski — razun tistih, ki so se še le priselili, čeravno je spet res, da njih otroci znajo večidel pred slovenski kot nemški. (Dobro!) Tedaj tudi ti ne bodo imeli vzroka iz Ljubljane uhajati, kedar se vpelje slovenski jezik. — Ali omeniti moram nekaj družega. Odbor vam svetuje tudi postaviti se za to, da bi se napravila v Ljubljani pravoslovna akademija. Gospôda moja, pravoslovna akademija, če se napravi, ta bo pa zopet koga pripeljala; če na uni strani tudi kateri odpade, tukaj pa jih bode toliko več prirastlo, zatoorej se meni zdi, da je gosp. Kromer sam s seboj v popolnoma nasprotji; pri gimnaziji se boji, da bodo tujci odšli, pri akademiji se pa spet boji, da bi tujci ne prišli. (Smeh na levisi in med poslušalci.) Se vé, da ima on tu spet svoje razloge, ter pravi, da nimamo za akademijo kaj več sredstev, kakor prestave. Meni se zdi, da on ni bral na tanko našega sporočila; če bi ga bil na tanko bral, videl bi, da je to v Ljubljani že bilo. Jaz sam sem eden tistih, ki sem tukaj v Ljubljani prve pravne nauke slišal v slovenskem jeziku; eno leto smo hodili kriminalno in civilno pravo poslušat v slovenskem jeziku, in kar je bilo 1849. leta mogoče, to bo dandanašnji še lože mogoče. Se vé, gosp. Kromer pravi, če imate same prestave, s čem se boste dalje izobraževali? Ali ravno zato smo vzeli nemški jezik med predmete in nemški jezik tudi na srednjih šolah za učni jezik. Naša postava je tako osnovana, da se bodo vsi lahko naučili tudi nemškega jezika. Po tej postavi bo naši mladini mogoče, naučiti se popolnoma slovenskega in nemškega jezika, pa bodo potem, kakor se pravi juristi ozirajo še zdaj na francosko, angleško in laško literaturo, tudi naši mladenci lahko ozirali se na nemški jezik, in kar v slovenskem ne najdejo, bodo v nemškem, in ko se po priložnosti izobražijo v italijanščini in francoščini, tudi v teh jezicih iskali, sploh bodo znanje in učenost zajemali povsod, kjer jo bodo našli.

Gosp. Kromer nam očita, da se mi hočemo po Hrvatih ravnati, da jih hočemo v tem posnemati, kar se tiče uredovanja narodnega. To bi ne bilo od škode, ako bi mogli vse vpeljati, blagor nam! Jaz mislim, da v tej reči Hrvati niso napačne poti hodili; sej so se v tem ravnali po Ogrih, Poljaki, Nemci in Lah; in niso bili prvi; ni tedaj Hrvatom zameriti, pa tudi nam ne! (Dobro! na levisi in med poslušalci.)

Gosp. Kromer nam je na zadnje nekaj podtikoval, za kar nima čisto nobenega vzroka, da mi nekako gravitiramo — skrivej se vé — že zdaj z Rusijo. (Grozoviti smeh na levisi in med poslušalci.) To je znana reč, da so nam to naši nasprotniki velikokrat podtikali in posebno so skrbeli za to poročila policijska in še celó šolska. (Dr. Bleiweis: gospod Zavašnik! Veselost.)

Jaz sem imel priložnost o tej reči z gospodi govoriti, ki imajo v državnih rečeh kaj govoriti, in ko se je jelo pripovedovati, česar nas dolžijo in kaj nam podtikujejo, so se oni smejali in jaz sem se ž njimi vred smejal, in gospodje so mi rekli, kdor je take misli, da Kranjsko more kdaj gravitirati v Petersburg, kdor more kaj tacega misliti, ta se je pač s svojo pametjo popolnoma skregal. (Dobro, dobro! in veselost.)

(Konec prihodnjič.)

— Književne obznane: Arkiv za povjestnicu jugoslavensku. Uredio I. Kukuljević Sakcinski. Knj. IX. Od dr. Fr. Račkoga. Novija djela Miklošićeva od V. Jagića. Cyrille et Méthode. Etude historique sur la conversion des Slaves au Christianisme; par L. Leger. Od dr. Fr. Račkoga. Drugi izveštaj o sabiranju narodnih pravnih običaja. Od dr. V. Bogišića. — Izvodi iz zapisnika jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

* „Vienac zabavi i pouci.“ Pod tem naslovom je sè zanimivo tvarino in v lični obliki prišel na svetlo 1. list lepoznanjskega tednika, ki so ga tudi „Novice“ že v lanskem tečaju napovedale.

„Pod lipo.“

* Prvi snopič knjige „Pod lipo“ ali „zbirke raznih spisov, to je, pripovedek, pogovorov itd., odmenjene za poduk in tudi za kratek čas slovenskemu ljudstvu, zlasti kmetom, in porabljuje doma, v šoli in v čitalnicah“ se je za mesec januar razposlal danes čitalničnim vodstvom in pa še drugam za razdelitev. Tukajšnji naši vrli Slovenci so brzo segli ali timveč hlastnili po njih. Vejo, da jim je dobro došel. Nije dvombe, da bi tudi drugi Slovenci bili prav zadovoljni s to knjigo. Naj si jo tedaj blagovoljno naročijo pri meni v Trstu ali pa tudi pri čitalnicah in to brž ko bo mogoče, da izvem ob pravem času, koliko natisov da morem prihodnjič napraviti. — Plačuje se za vsak snopič 10 soldov, za 6 tedaj 60 soldov, in za 12 en goldinar in 20 soldov. Vsak mesec izhaja en snopič. Knjiga bo imela konec leta okoli 300 strani. Prodajal jo bo tudi v Trstu Julij Dase na ulici imenovani „Ponte Rosso“, kakor sem že prej oznanil. — Se lepo priporočam.

J. G. Vrdélski

(stan. v Trstu „Via Farnedo casa Svetina Nr. 28 primo piano.“)

Spomini na deželni zbor kranjski. Razprave o vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih.

(Konec.)

Gosp. Dežman je rekel, da je ravnopravnost, katero danes zahtevamo, in kakor smo jo uni dan pri gledišču, celó elastična reč, da v tej postavi res zahtevamo le polovico, al da so drugi za nami, ki pravijo, zakaj ne zahtevate vsega. Gospôda moja, tisti, ki tako zahtevajo, imajo po moji misli, kar se tiče pravice, popolnoma prav; zakaj po postavi nam res gre vse. Al mi nismo vsega zahtevali, kar nam gré, in sicer zato ne, ker smo ozir jemali na okoliščine, ki jih je štavil pretekli čas. Mi pripoznamo, da nam je treba nemškega jezika, in hočemo dati priložnost, da se ga mladina popolnoma nauči, kakor na drugi strani slovenskega. Mi nismo prezrli, gospôda moja, težav, ktere bi se pokazale, ko bi mi hoteli na en hip vse svoje pravice zahtevati.

Gosp. Dežman se na izvedence sklicuje, češ, da izvedenci so nasproti temu. Na to mu odgovorjam, da to ni res. Nekteri „direktorji“ znabiti da so se izrekli proti postavi; to je mogoče. Al jaz vem iz čisto zanesljivih ust, da je visoki gospod iz Ljubljane nekim naravnost ukazal (veselost), kako se imajo izreči. Čudno je pa to, da je g. Dežman rekel, da niso sposobni za to, ti neopresbiterji, in danes se zopet na-nje sklicuje. (Dobro! dobro! smeh na levici in med poslušalci.) Kako, da je gosp. Dežman pozabil na druge izvedence, ki več veljajo, ko vsi ti? Naš ljubljanski konzistorij

je tej postavi popolnoma pritrdil, in, gospôda moja, jaz mislim, tista oblast, ki stoji na vrhu vsega ljudskega šolstva, ki ima vse v svojih rokah, ki pregleda in previdi vse, da take oblasti glas je veliko važnejši, kakor pa posamesnih „direktorjev.“

Gosp. dr. Zavušek je pritrdil gosp. Dežmanu, da ljudstvo želi nemščine v svojih kmečkih šolah, in je nasprotoval gosp. Kramariču, ki je rekel, da ni tako. Rekel je g. dr. Zavušek, da je on izrekel to, česar ljudstvo želi, a ne gosp. Kramarič. Al čudno je to, ker sta, kakor znamo, za deželni zbor v črnomeljškem in metliškem kraju kandidirala obadva gospoda, namreč dr. Zavušek in Kramarič, da ljudstvo ni izvolilo gosp. dr. Zavušeka, ampak gosp. Kramariča. (Živahna pohvala in smeh na levici in med poslušalci.)

Ako, gospôda na uni strani pravite: pred so bili veliki možje iz Kranjskega, veliki in učeni, odslej pa tega ne bo več; s tem vi nalašč zanikujete to, kar smo mi v postavi jasno ustanovili. Že enkrat sem povedal in konstatiral, da nam po vsej sili podtikate, da hočemo nemščino pregnati popolnoma, in vendar vsak, ki postavijo bere, lahko previdi, da to ni res. Morebiti nam bote to še naprej podtikali in ljudstvo s tem motili; al jaz vam rečem, da delate to po krivici in le zato, da bi nas pred ljudstvom očrnili.

Gosp. dr. pl. Kaltenegger se je v imenu „konstitucionalnega društva“ vzdignil zoper to, ker pravimo, da se je ono v nasprotje postavilo z ustavo, in je povdarjal, da je on in društvo popolnoma zvesto ostali ustavi. Al jaz vas vendar vprašam, gospôda moja, kako morete vi to trditi, kako morete reči, da se vjemate z ustavo? „Konstitucionalno društvo“ namreč zahteva, da naj se ta postava zavrže in da naj ostane vse pri starem, kakor je do zdaj! In kako je po starem? Gospôda moja, že v drugem razredu glavnih šol se naši otrociči podučujejo z nemškim jezikom, že v drugem razredu se morajo „Rechenkunst“ po nemški učiti; §. 19. osnovne postave o splošnih državljskih pravicah pa jasno govori, da se vsakemu narodu mora dati potrebno sredstvo, da se izobraži v svojem jeziku tako, da se nihče ne sme siliti, da bi se v ta namen tujega jezika učil. Prašam vas, gospôda moja, kako se sklada to, da se naši otroci že v drugem razredu ljudskih šol silijo v tujem nemškem jeziku učiti se, kako se to sklada s §. 19.? Ako mi to razjasnite, potem bodem rad verjel, da ste dobro „konstitucionalni“ in da nikdar ne odstopate iz ustave. Sploh, gospôda moja, ne morem drugače, kakor da se čudim ravnanju „konstitucionalnega društva“ in tistim, kateri ga držijo. Oni pravijo, da so konstitucionalno društvo, in tukaj se vidi, da so se v tej reči postavili naravnost proti ustavi, proti konstituciji. Tedaj vam, gospôda na uni strani, naravnost povem, da niste konstitucionalno, ampak da ste nekonstitucionalno društvo. (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.)

Pa še eno. Predvčerajnem smo slišali od une strani zagovarjati pravice tistih, ki so v „Landtafel“ vknjiženi, — in vendar se ti gospodje vedno ustijo, da so liberalni, ter nam očitajo, da smo fevdalci. Kdo je po tem takem fevdalec? Ali tisti, ki pravijo, da so postave enake za vse? — In tako, gospôda moja, končujem s to željo, da bi se sprejelo, kar je odbor nasvetoval, in da bi tudi uni gospodje, ki so nam dozdej nasprotni, z nami potegnili in bi postali mi dobri prijatli. (Gromovita pohvala na levici in med poslušalci.)